

“ผมดี ผมแย่” : การเปลี่ยนอคติเรื่องเส้นผมในสาธารณรัฐโดมินิกันผ่านวรรณกรรมสำหรับเด็ก

พิชญ์ดา โชติพันธุ์*

คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ประเทศไทย

“Good Hair Bad Hair”: Changing Hair Prejudice in the Dominican Republic through Children's Literature

Pichada Chotiphan*

Faculty of Liberal Arts, Thammasat University, Thailand

Article Info

Research Article

Article History:

Received 23 September 2025

Revised 24 November 2025

Accepted 28 November 2025

คำสำคัญ

การเหยียดผม

แอฟโฟร-โดมินิกัน

สาธารณรัฐโดมินิกัน

วรรณกรรมสำหรับเด็ก

Keywords:

hair discrimination,

Afro-Dominican,

Dominican Republic,

children's literature

* Corresponding author

E-mail address:

pichada.c@arts.tu.ac.th

บทคัดย่อ

วาทกรรม “ผมดี ผมแย่” ที่ลดทอนคุณค่าเส้นผมแอฟโฟร-โดมินิกัน เกิดจากบริบททางประวัติศาสตร์ของการต่อต้านเฮติและการรังเกียจความดำ อย่างไรก็ตามในช่วง 2 ทศวรรษที่ผ่านมา วาทกรรมนี้กำลังเปลี่ยนแปลงไป งานวิจัยนี้จึงศึกษาการเปลี่ยนอคติต่อเส้นผมหยิก ผ่านวรรณกรรมสำหรับเด็กจำนวน 7 เรื่อง ด้วยวิธีการวิจัยเอกสาร พบว่าวรรณกรรมเหล่านี้เป็นพื้นที่ผลิตจินตกรรมความเป็นโดมินิกันรูปแบบใหม่ที่เปิดกว้าง ครอบคลุม และตอบโต้วาทกรรมเดิม โดยมีประเด็นสำคัญ 3 ประการ ได้แก่ (1) อัตลักษณ์เส้นผมแอฟโฟร-โดมินิกันคือ ลักษณะเส้นผม การดูแลเส้นผม และทรงผม (2) อคติเรื่องเส้นผมจากภายในครอบครัวและสังคมภายนอก และ (3) การเปลี่ยนอคติเรื่องเส้นผมได้แก่ การยอมรับตนเอง การเคารพความหลากหลาย และการเชิดชูอัตลักษณ์แอฟริกัน

Abstract

The “Good Hair Bad Hair” discourse, which devalues Afro-Dominican hair, rooted in anti-Haitian and anti-Black histories, has shifted over the past two decades. This study of seven children's works of literature, through documentary research, shows how they construct a more inclusive Dominican imaginary that resists hair-based prejudice. Three themes emerge: (1) Afro-Dominican hair identity—textures, care, and styles; (2) prejudice within family and society; and (3) bias transformation through self-acceptance, respect for diversity, and affirmation of African heritage.

1. บทนำ

“ผมของเธอดูดีจัง ผมของฉันแย่มากเลย”¹

(Tu pelo es muy bueno, mi pelo es malo.)

— บทสนทนาในสรวายน้ำแห่งหนึ่ง
 ชันเตียโก เด โลส กาบาเยโรส, สาธารณรัฐโดมินิกัน

“แย” (คำวิเศษณ์) หมายถึง ไม่ดี เลว หรือมีคุณสมบัติที่ไม่น่าพอใจ เมื่อใช้ในบริบทของเส้นผม “ผมแย” จึงสื่อถึงเส้นผมที่ไม่สมบูรณ์ ซึ่งความเข้าใจโดยทั่วไปอาจหมายถึงเส้นผมที่แห้งกร้าน ไม่มีน้ำหนัก ซีฟู แตกปลาย หรือหลุดร่วงง่าย อย่างไรก็ตาม ในภาษาสเปนแบบโดมินิกัน ความหมายของ “ผมดี” (Pelo Bueno) และ “ผมแย” (Pelo Malo) กลับแตกต่างออกไป แนวคิดเรื่อง “ผมดี ผมแย” ไม่ใช่การอธิบายสภาพของเส้นผม แต่เป็นการจัดลำดับคุณค่าทางเชื้อชาติผ่านลักษณะของเส้นผม “ผมดี” ตามแนวคิดเรื่องเส้นผมของชาวโดมินิกัน หมายถึง ผมตรง นุ่ม เรียบลื่น หรือเป็นลอนคลื่น ซึ่งเป็นลักษณะทางชาติพันธุ์ของชาวยุโรป ชาวเอเชีย และชาวตาโอโน (Taíno)² ในขณะที่ “ผมแย” คือผมหยิก ซึ่งเป็นลักษณะเฉพาะทางพันธุกรรมของประชากรเชื้อสายแอฟริกัน (Murray & Ortiz, 2012, p. 4)

การไปร้านเสริมสวยเป็นกิจกรรมทางวัฒนธรรมที่ฝังรากลึกในระดับโครงสร้างสังคมโดมินิกัน ตามข้อมูลของสำนักงานสถิติแห่งชาติ ค.ศ. 2018 สาธารณรัฐโดมินิกันมีประชากร 10,266,000 คน (Datosmacro, n.d.) เมื่อเปรียบเทียบกับจำนวนร้านเสริมสวยที่มีมากกว่า 150,000 แห่งทั่วประเทศ (Polanco, 2018) พบว่า ประเทศสาธารณรัฐโดมินิกันมีอัตราส่วนร้านเสริมสวยต่อประชากรมากถึง 1:68 คน โดยร้านเหล่านี้ตั้งกระจายอยู่ทั่วประเทศและพบเห็นได้ในทุก ๆ 2 ช่วงตึก (Murray & Ortiz, 2012, p. 76) ปริมาณร้านสอดคล้องกับวัตรปฏิบัติของผู้หญิงโดมินิกันที่นิยมเข้าร้านเสริมสวยอย่างน้อยสัปดาห์ละหนึ่งครั้ง

¹ เป็นคำพูดของเพื่อนชาวโดมินิกันที่พูดกับผู้วิจัยขณะที่พวกเราเล่นน้ำในสรวายน้ำแห่งหนึ่งในเมืองชันเตียโก เด โลส กาบาเยโรส (Santiago de los Caballeros) ซึ่งเป็นเมืองที่ผู้วิจัยอาศัยอยู่ระหว่างปี ค.ศ. 2012-2013 หลังจากที่ทุกคนเล่นน้ำจนผมเปียก เพื่อนคนหนึ่งได้สังเกตเส้นผมของผู้วิจัยและเอ่ยทักขึ้น เนื่องจากผมของผู้วิจัยยังคงเหยียดตรงเช่นเดิม ในขณะที่เส้นผมของเพื่อนคนอื่น ๆ เปลี่ยนสภาพจากผมที่ยืดตรงไว้กลายเป็นผมหยิกเพราะความเปียกชื้น คำพูดดังกล่าวสะท้อนค่านิยมของชาวโดมินิกันที่มีอคติต่อผมหยิก ซึ่งเป็นลักษณะเส้นผมตามธรรมชาติของผู้หญิงโดมินิกันจำนวนมากพยายามปกปิดไว้ โดยในสาธารณรัฐโดมินิกันมีคำกล่าวที่ว่า “ในประเทศนี้ เธอไม่ควรแต่งงานกับแฟนสาวก่อนจะพาหล่อนไปทะเล” (Murray & Ortiz, 2012, p. 2) เพราะรูปลักษณ์ที่แท้จริงของผู้หญิงจะเผยให้เห็นก็ต่อเมื่อเปียกน้ำ

² ชาวตาโอโน (Taíno) เป็นชนพื้นเมืองดั้งเดิมที่อาศัยอยู่บริเวณเกาะกิสเกยา (Quisqueya) คำว่ากิสเกยาเป็นภาษาตาโอโนที่ใช้เรียกพื้นที่บริเวณเกาะฮิสปานิโอลา (Hispaniola) ก่อนการมาถึงของคริสโตเฟอร์ โคลัมบัส (Christopher Columbus) ใน ค.ศ. 1492 อันเป็นที่ตั้งของประเทศสาธารณรัฐโดมินิกันและสาธารณรัฐเฮติในปัจจุบัน ชาวโดมินิกันยังคงใช้คำว่ากิสเกยาแทนประเทศสาธารณรัฐโดมินิกัน และกิสเกยาโน (Quisqueyano) แทนคนโดมินิกันในเนื้อเพลงชาติโดมินิกันที่ประกาศใช้ใน ค.ศ. 1934 เรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน การเรียกประเทศและคนโดมินิกันด้วยภาษาตาโอโนสะท้อนให้เห็นการนิยามตนเองที่เน้นย้ำว่า ชาวโดมินิกันเป็นผู้สืบเชื้อสายมาจากบรรพบุรุษชนพื้นเมือง

ในวันเสาร์หรือวันอาทิตย์ แสดงให้เห็นว่าในประเทศที่ประชากรมากกว่าครึ่งนับถือศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิก มีผู้หญิงไม่น้อยที่ละเลยการไปโบสถ์ในวันอาทิตย์ แต่ไม่เคยขาดการเข้าร้านทำผมประจำสัปดาห์เลยแม้แต่ครั้งเดียว (Murray & Ortiz, 2012, p. 7) ผู้หญิงเหล่านี้ใช้เวลาหลายชั่วโมงในวันหยุดสุดสัปดาห์ในร้านเสริมสวย เพื่อยืดผมให้ตรงด้วยวิธีเฉพาะแบบโดมินิกัน (Dominican Blowout) ซึ่งเป็นการยืดผมให้ตรงแบบชั่วคราวโดยใช้ไอน้ำและความร้อนแทนการใช้สารเคมี ขั้นตอนในแต่ละครั้งเริ่มจากการทำความสะอาดเส้นผม อบไอน้ำ เป่าไดร์ รีดผมด้วยความร้อน และปิดท้ายด้วยการม้วนผมเก็บโดยการพันเส้นผมรอบศีรษะและคลุมทับด้วยตาข่ายที่เรียกว่า “ตูบี” (Tubí) เพื่อรักษาความตรงของเส้นผมให้คงอยู่ตลอดทั้งสัปดาห์

ภาพที่ 1

ตูบี (Tubí)

หมายเหตุ. จาก *Sabías de donde proviene el día del tubí?*, โดย E. Pacheco, 2020, (<https://robertocavada.com/entretenimiento/moda/2020/12/25/sabias-de-donde-proviene-el-dia-del-tubi/>)

แนวปฏิบัติเรื่องเส้นผมได้กลายเป็นบรรทัดฐานทางสังคมที่ต้องปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัด ผู้หญิงและเด็กหญิงโดมินิกันต้องเผชิญหน้ากับการจับจ้อง คำพูดเสียดสี และแรงกดดันทั้งจากภายในครอบครัวและสังคมภายนอกเมื่อแสดงการต่อต้าน (Hassel, 2022, p. 192) ทั้งด้วยคำพูด เช่น “จัดการผมหยิกฟูนั้นซะ!” (¡Arréglate ese pajón!)³ และ “นี่หล่อน ไปร้านเสริมสวยซะเถอะ!” (¡Mira, muchacha, vete al salón!) และการถูกเลือกปฏิบัติ เช่น กรณีของเด็กหญิงวัย 11 ปีคนหนึ่งที่ถูกปฏิเสธไม่ให้เข้าชั้นเรียน เนื่องจากเธอตัดผมที่ยืดออกและปล่อยผมหยิกตามธรรมชาติมาโรงเรียน โดยตามรายงานของสำนักข่าว Hoy (2019) ระบุว่า ทางโรงเรียนให้เหตุผลว่า “เพื่อดำรงไว้ซึ่งจริยธรรมและศีลธรรมอันดี”

³ Pajón (ปา-ฮอน) ในภาษาสเปน หมายถึง ต้นหญ้าสูง รกชุก โดยในสาธารณรัฐโดมินิกันมักใช้ในเชิงเหยียดหยามในการเรียกเส้นผมที่มีลักษณะหยิกฟู ซึ่งเป็นลักษณะเส้นผมที่พบได้ทั่วไปในประชากรเชื้อสายแอฟริกัน โดยผู้วิจัยเลือกถอดเสียง /J/ เป็นเสียง /ฮ/ เพื่อให้สอดคล้องกับการออกเสียงภาษาสเปนในสำเนียงโดมินิกัน

บรรทัดฐานที่บีบคั้นผู้หญิงและเด็กหญิงโดมินิกัน นำไปสู่การจู่โจมต่อต้านใน ค.ศ. 2011 เมื่อผู้หญิงโดมินิกันเชื้อสายแอฟริกันเริ่มปฏิเสธแนวคิด “ผมดี ผมแย่” ด้วยการเลิกยึดผม และหันมาชูแนวคิดเรื่องการยืนหยัดและฟื้นคืนคุณค่าของ “เส้นผมธรรมชาติ” (Pelo Natural) ผ่านการรณรงค์หลากหลายรูปแบบเพื่อสื่อสารแนวคิดดังกล่าว วรรณกรรมสำหรับเด็กเป็นอีกช่องทางหนึ่งที่บรรจุแนวคิดเรื่องการเปลี่ยนอคติเรื่องเส้นผมหยิก โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อสื่อสารกับกลุ่มเป้าหมายที่เป็นเด็กโดยเฉพาะ เนื่องจากคุณลักษณะของวรรณกรรมสำหรับเด็กที่มีเนื้อเรื่อง ภาพประกอบ และสีสันที่ดึงดูดใจ ช่วยให้เด็ก ๆ สามารถเข้าใจและเกิดอารมณ์ร่วมกับแนวคิด ความเชื่อ และอุดมการณ์ที่ผู้เขียนต้องการนำเสนอได้โดยง่าย แม้จะเป็นเนื้อหาที่เข้าใจได้ยาก เช่น ความไม่เท่าเทียม การเหยียดเชื้อชาติ และขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม (Dyer, 2020; Fletcher, 2018; Turylay et al., 2024) นอกจากสร้างการรับรู้ในประเด็นที่มีความซับซ้อน Janks (2010) เสนอว่า วรรณกรรมเด็กยังเป็นสื่อที่มีพลังในการสร้างพื้นที่คิดวิเคราะห์เพื่อตั้งคำถามกับสถานการณ์ที่เป็นอยู่ (Status quo) กระตุ้นให้จินตนาการถึงโลกที่ยุติธรรมและเท่าเทียมยิ่งขึ้น ทั้งยังเป็นแรงผลักดันให้เกิดการลงมือทำ ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของกระบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมที่ต้องใช้ทั้งความเข้าใจและเป้าหมายที่ชัดเจนในการจัดการปัญหาในสังคม

จากบริบทดังกล่าว ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาการนำเสนอแนวคิดเรื่อง การเปลี่ยนอคติของชาวโดมินิกันที่มีต่อเส้นผมหยิก ผ่านวรรณกรรมสำหรับเด็ก ซึ่งสะท้อนถึงความเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่เกิดขึ้นอย่างชัดเจนในช่วง 2 ทศวรรษที่ผ่านมา ทั้งยังเป็นพื้นที่ที่ไม่เคยถูกหยิบยกเป็นประเด็นในการศึกษามาก่อน โดยงานวิจัยชิ้นนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อตอบคำถาม 3 ประการ ได้แก่ (1) วรรณกรรมสำหรับเด็กนำเสนอเนื้อหาเรื่องเส้นผมแอฟโฟร-โดมินิกันอย่างไร (2) วรรณกรรมสำหรับเด็กสะท้อนอคติเรื่องเส้นผมแอฟโฟร-โดมินิกันอย่างไร และ (3) วรรณกรรมสำหรับเด็กมีกลวิธีเล่าเรื่องเพื่อเปลี่ยนอคติเรื่องเส้นผมแอฟโฟร-โดมินิกันอย่างไร

2. แนวคิดเกี่ยวกับเส้นผมและบริบททางประวัติศาสตร์สาธารณรัฐโดมินิกัน

2.1 การต่อต้านเฮติ การรังเกียจความดำ การตีตรา และจินตกรรมความเป็นโดมินิกัน

วันที่ 5 ธันวาคม ค.ศ. 1492 คริสโตเฟอร์ โคลัมบัสได้เดินทางมาถึงเกาะฮิสปานิโอลา กลายเป็นจุดเริ่มต้นของการตั้งอาณานิคมสเปนในโลกใหม่ (New World) โดยมีซานโตโดมิงโก (Santo Domingo) เป็นเมืองศูนย์กลางของจักรวรรดิสเปนในการขยายอิทธิพลไปยังดินแดนอื่นในทวีปอเมริกา นอกจากการพบดินแดนใหม่ในมุมมองของชาวยุโรป คณะผู้บุกเบิกยังพบว่าพื้นที่แห่งนี้มีชนพื้นเมืองตาโนอาอาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก แม้ไม่มีบันทึกตัวเลขที่แน่ชัด แต่จากการศึกษาในปัจจุบันคาดการณ์ว่ามีประชากรประมาณ 400,000-600,000 คน (Moya Pons, 2010, p. 19) ในช่วงแรกชาวสเปนเริ่มดำเนินเศรษฐกิจในอาณานิคมใหม่ด้วยการทำเหมืองทองโดยมีชนพื้นเมืองเป็นแรงงานหลัก กิจการเหมืองทองในเกาะฮิสปานิโอลาขยายตัวอย่างรวดเร็วตรงข้ามกับจำนวนประชากรพื้นเมืองที่ลดจำนวนลงอย่างมาก เนื่องจากความอดอยาก สภาพการทำงานที่โหดร้าย และโรคระบาดที่มาพร้อมกับชาวสเปน จากข้อมูลระบุว่า

ค.ศ. 1510 มีประชากรพื้นเมืองอยู่ 40,000 คน ค.ศ. 1512 มี 33,523 คน ค.ศ. 1514 มี 26,334 คน และ ค.ศ. 1519 มีเพียง 3,000 คนเท่านั้น (Paulino, 2016, p. 14) หลังจาก ค.ศ. 1520 เมื่อเหมืองทองถูกขุดจนหมด สเปนจึงหันไปพัฒนาอุตสาหกรรมน้ำตาลซึ่งกลายเป็นเศรษฐกิจหลักในอิสปานิโอลาในเวลาต่อมา อย่างไรก็ตาม ปัญหาการขาดแคลนแรงงานยังคงมีอย่างต่อเนื่อง เนื่องจากแรงงานชนพื้นเมืองเสียชีวิตเกือบทั้งหมด สเปนจึงจำเป็นต้องนำเข้าทาสผิวดำจากแอฟริกาเป็นจำนวนมาก โดยมีซานโตโดมิงโกเป็นศูนย์กลางการค้าทาสหลักของภูมิภาค จากข้อมูลระบุว่า ในช่วงกลางศตวรรษที่ 16 มีทาสชาวแอฟริกันบนเกาะอิสปานิโอลาประมาณ 13,000 คน (Howard, 2001; Watts, 1987)

ช่วงศตวรรษที่ 17 เกาะอิสปานิโอลาต้องเผชิญกับการรุกรานของฝรั่งเศส ที่เข้ายึดครองพื้นที่ฝั่งตะวันตกของเกาะอย่างต่อเนื่อง จนกระทั่งใน ค.ศ. 1697 สเปนจำต้องยกพื้นที่หนึ่งในสามทางฝั่งตะวันตกของเกาะให้ฝรั่งเศสตามสนธิสัญญาไรส์วิก (Treaty of Ryswick)⁴ ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของการขีดเส้นเขตแดนบนเกาะอิสปานิโอลาอย่างเป็นทางการ ฝรั่งเศสสถาปนาดินแดนดังกล่าวเป็นอาณานิคมในชื่อแซงต์โดมิงก์ (Saint-Domingue) ขณะที่พื้นที่สองในสามทางฝั่งตะวันออกของเกาะยังคงอยู่ภายใต้อาณานิคมซานโตโดมิงโกของสเปนเช่นเดิม (The Haitian Times, n.d.) ฝรั่งเศสเริ่มพัฒนาอาณานิคมแซงต์โดมิงก์เป็นพื้นที่เกษตรกรรมขนาดใหญ่ นำไปสู่การนำเข้าทาสแอฟริกันจำนวนมากเพื่อรองรับความต้องการแรงงานในอุตสาหกรรมน้ำตาลและกาแฟที่กำลังขยายตัวอย่างรวดเร็ว ส่งผลให้ในศตวรรษถัดมา พื้นที่ดังกล่าวกลายเป็นแหล่งผลิตและส่งออกสินค้าทางการเกษตรรายใหญ่ที่สุดแห่งหนึ่งของโลก คิดเป็นสัดส่วนครึ่งหนึ่งของปริมาณการบริโภคทั้งหมดในยุโรปและอเมริกา (Ferrer, 2014; Hernandez, 2019) เศรษฐกิจในแซงต์โดมิงก์เติบโตควบคู่ไปกับการเพิ่มขึ้นของประชากรผิวดำที่ถูกนำเข้ามายังเกาะอิสปานิโอลาอย่างต่อเนื่อง MacLeod and Lawless (2025) ระบุว่า ค.ศ. 1789 จากประชากรทั้งหมดในแซงต์โดมิงก์ประมาณ 556,000 คน เป็นทาสแอฟริกันถึง 500,000 คน และเป็นทาสที่ได้รับอิสรภาพแล้วและลูกผสม หรือมูลาโต (Mulatto)⁵ 24,000 คน

การนำเข้าทาสผิวดำจำนวนมากในฝั่งตะวันตกก่อให้เกิดสัดส่วนเชื้อชาติของประชากรที่ไม่สมดุลระหว่างสองอาณานิคม เนื่องจากในช่วงปลายศตวรรษที่ 18 ความสำคัญของระบบทาสในซานโตโดมิงโกเริ่มลดลงจากสาเหตุ 3 ประการ ได้แก่ ประการแรก คือ การปรับเปลี่ยนระบบแรงงานในอาณานิคมที่หันมาใช้เกษตรกรท้องถิ่นเป็นแรงงานกลุ่มใหม่แทนแรงงานทาส โดยเกษตรกรเหล่านี้ส่วนใหญ่เป็นลูกหลานของอดีตทาสที่ได้รับอิสรภาพและมูลาโต ประการต่อมา คือ สเปนเลือกลงทุนในอาณานิคมที่ได้จากการพิชิตอาณานิคมพื้นเมืองในภาคพื้นทวีปแทน และประการสุดท้าย คือ การแข่งขันในอุตสาหกรรม

⁴ สนธิสัญญาไรส์วิก (Treaty of Ryswick) ค.ศ. 1697 เป็นข้อตกลงที่ยุติสงครามเก้าปี (Nine Years' War) ระหว่างฝรั่งเศสและกลุ่มพันธมิตร ประกอบด้วย สเปน อังกฤษ สาธารณรัฐดัตช์ และจักรวรรดิโรมันอันศักดิ์สิทธิ์ สนธิสัญญาดังกล่าวส่งผลให้สเปนต้องยกดินแดนฝั่งตะวันตกของเกาะอิสปานิโอลาให้ฝรั่งเศส

⁵ มูลาโต (Mulatto) เป็นคำเรียกประชากรลูกผสมที่สืบสายเลือดทางหนึ่งจากพ่อหรือแม่ชาวยุโรปและอีกทางหนึ่งจากชาวแอฟริกัน

น้ำตาลจากอาณานิคมอื่นที่เพิ่มสูงขึ้น จากสาเหตุเหล่านี้ ทำให้อาณานิคมซานโตโดมิงโกต้องปรับโครงสร้างเศรษฐกิจอีกครั้ง โดยหันไปเน้นกิจกรรมปศุสัตว์ที่ต้องการแรงงานน้อยกว่า การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวส่งผลให้ ค.ศ. 1794 จากจำนวนประชากรในอาณานิคมซานโตโดมิงโกทั้งหมด 103,000 คน มีทาสแอฟริกันอยู่เพียง 30,000 คน และอดีตทาสที่ได้รับอิสรภาพแล้วอีก 38,000 คน (Hoetink, 1982; Howard, 2001) ด้วยความแตกต่างทางโครงสร้างเศรษฐกิจของสองอาณานิคม ส่งผลให้แม้ซานโตโดมิงโกและแซงต์โดแมงก์จะมีโครงสร้างประชากรที่ประกอบด้วยคนผิวขาว คนผิวดำ และลูกผสมเหมือนกัน แต่สัดส่วนของแต่ละกลุ่มกลับแตกต่างกันอย่างชัดเจน โดยประชากรผิวดำและลูกผสมในซานโตโดมิงโกมีสัดส่วนร้อยละ 66 ขณะที่ในแซงต์โดแมงก์มีสัดส่วนสูงถึงร้อยละ 89.9

การลุกฮือของทาสในแซงต์โดแมงก์นำไปสู่การปฏิวัติเฮติที่เริ่มต้นใน ค.ศ. 1791 และสิ้นสุดลงด้วยการได้รับเอกราชอย่างเป็นทางการใน ค.ศ. 1804 ส่งผลให้เฮติกลายเป็นสาธารณรัฐเอกราชแห่งแรกในซีกโลกตะวันตกที่มีประชากรส่วนใหญ่เป็นคนเชื้อสายแอฟริกัน โดยรัฐธรรมนูญฉบับ ค.ศ. 1805 ของเฮติบัญญัติว่า ชาวเฮติทุกคนไม่ว่าจะมีผิวสีใดล้วนถือเป็น “คนดำ” ทั้งสิ้น (Howard, 2001, p. 27) ชัยชนะของเฮติก่อให้เกิดแนวคิดในการรวมดินแดนทั้งสองฝั่งของเกาะฮิสปันีโอลาเข้าด้วยกัน นำไปสู่การยกทัพเข้ายึดครองและผนวกรวมดินแดนฝั่งตะวันออกเข้าเป็นส่วนหนึ่งของเฮติใน ค.ศ. 1822 ภายใต้การนำของฌอง-ปีแยร์ บัวแยร์ (Jean-Pierre Boyer) (Candelario, 2007, p. 37) การรวมดินแดนสร้างผลกระทบต่อนชนชั้นนำทางการเมืองในอดีตอาณานิคมซานโตโดมิงโกที่สูญเสียอำนาจ และสร้างความวิตกกังวลต่อชนชั้นนำทางการเมืองอื่นทั่วลาตินอเมริกา ที่มองว่าสาธารณรัฐผิวดำเป็นภัยคุกคามโดยตรงต่อโครงสร้างอำนาจเดิมที่มาจากการสืบทอดอำนาจตามระบบวรรณะเชื้อชาติ (Caste) แบบอาณานิคมตะวันตก อย่างไรก็ตาม ในขณะที่ชนชั้นนำผิวขาวในซานโตโดมิงโกต่อต้านการปกครองของเฮติ ประชากรผิวดำและมูลาโตที่ยากจนบางส่วนกลับสนับสนุนการผนวกดินแดนกับเฮติในฐานะผู้ปลดแอกจากระบบทาส (Tavernier, 2008 p. 1)

เมื่อซานโตโดมิงโกอยู่ภายใต้การปกครองของเฮติ รัฐบาลพยายามบังคับใช้ภาษาและวัฒนธรรมฝรั่งเศสกับประชากรในพื้นที่ ส่งผลให้เกิดกระแสความเกลียดชังและความรู้สึกต่อต้านอย่างรุนแรง และเนื่องจากชาวเฮติโดยทั่วไปมีสีผิวเข้มกว่าชาวโดมินิกันจากสัดส่วนของเชื้อสายแอฟริกันที่สูงกว่า “ความดำ” จึงกลายเป็นสิ่งน่ารังเกียจในสายตาของชาวโดมินิกันตามไปด้วย (Hernandez, 2019, p. 24) หลังการยึดครองโดยสาธารณรัฐเฮติเป็นระยะเวลา 22 ปี ฮวน ปาโบล ดูอาร์เต (Juan Pablo Duarte) ผู้ได้รับการยกย่องให้เป็น “บิดาแห่งสาธารณรัฐ” (Padre de la República) พร้อมด้วยกลุ่มชนชั้นนำผิวขาวในซานโตโดมิงโก ได้ประกาศเอกราชของสาธารณรัฐโดมินิกันในวันที่ 27 กุมภาพันธ์ ค.ศ. 1844⁶ การประกาศเอกราชครั้งนี้ชนชั้นนำผิวขาวได้ใช้แนวคิดเรื่อง “การตีตรา” (Stigmatization) เป็นอาวุธทาง

⁶ ประเทศสาธารณรัฐโดมินิกันเลือกวันที่ 27 กุมภาพันธ์ ค.ศ. 1844 เป็นวันชาติโดมินิกัน แทนการเลือกวันที่ปลดแอกจากจักรวรรดิสเปนเช่นเดียวกับประเทศอดีตอาณานิคมอื่นในลาตินอเมริกา การเลือกวันดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงทัศนคติของชาวโดมินิกันที่ยังคงยึดโยงกับความเป็น “คนขาว” ที่สืบทอดจากชาวสเปน

อุดมการณ์เพื่อทำลายความชอบธรรมและโหมกระแสต่อต้านเฮติให้ทวีความรุนแรงขึ้น ผ่านการสร้างจินตกรรมความเป็นโดมินิกัน โดยการผสมผสานแนวคิดเรื่องเชื้อชาติ ชาติพันธุ์ และศาสนาเข้าด้วยกัน ชาวโดมินิกันถูกนิยามว่าเป็น “ผิวขาว-คาทอลิก-สเปน” ซึ่งแตกต่างอย่างชัดเจนจากชาวเฮติที่ถูกนิยามว่า “ผิวดำ-วูดู-แอฟริกัน” ซึ่งกรอบจินตกรรมนี้ได้กลายเป็นความเข้าใจที่ถูกถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่น (Sagás, 2000; Tavernier, 2008)

ตามคำจำกัดความของ Goffman (1963) ตราบาป (Stigma) หมายถึง ลักษณะบางประการที่ทำให้บุคคลถูกลดคุณค่า จากบุคคลปกติกลายเป็นผู้มีความบกพร่องหรือมีรอยต่างพร้อย ซึ่งเกิดจากการตีความและประเมินคุณค่าผ่านกรอบของสังคม Goffman แบ่งตราบาปออกเป็น 3 ประเภท ได้แก่ (1) ตราบาปจากความผิดปกติทางกายภาพ เช่น ความพิการทางร่างกาย (2) ตราบาปจากลักษณะนิสัยส่วนบุคคล ได้แก่ ความอ่อนแอทางจิตใจ ความหลงใหลที่ผิดธรรมชาติ ความเชื่อหรือพฤติกรรมที่ไม่เป็นที่ยอมรับของสังคม และ (3) ตราบาปจากเผ่าพันธุ์ ซึ่งเกี่ยวข้องกับเชื้อชาติ ชาติพันธุ์ และศาสนา โดยมักถูกมองว่าเป็นสิ่งที่ถ่ายทอดทางสายเลือด และส่งผลให้สมาชิกในครอบครัวถูกตีตราไปด้วย Link and Phelan (2001) ได้ขยายแนวคิดดังกล่าวโดยชี้ให้เห็นว่า ตราบาปเป็นผลลัพธ์ของกระบวนการตีตรา 5 ประการ ได้แก่ การจำแนกประเภท (Labeling) การเหมารวม (Stereotyping) การแบ่งแยก (Separation) การลดทอนสถานะทางสังคม (Status loss) และการเลือกปฏิบัติ (Discrimination) โดยต้องอาศัยอำนาจทางสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองเพื่อให้กระบวนการดำเนินไปได้

ในบริบทของสาธารณรัฐโดมินิกัน ชนชั้นนำทางการเมืองในซานโตโดมิงโกนำแนวคิดเรื่องการตีตรามาสร้างจินตกรรมชาติที่แบ่งแยกชาวโดมินิกันออกจากชาวเฮติ ความเป็นโดมินิกันถูกประกอบสร้างและนำเสนอในทางบวก เช่น เป็นผู้มีความดีมีคุณธรรม มีเชื้อชาติที่เหนือกว่า มีระเบียบ รักความสงบ และเป็นคนขาว (ไม่ว่าสีผิวจริงจะเป็นอย่างไร) ในขณะเดียวกันความเป็นเฮติถูกประกอบสร้างและนำเสนอในทางลบ เช่น เป็นผู้ด้อยกว่า ล้าหลังทางเชื้อชาติ ไร้ระเบียบ มีแนวโน้มใช้ความรุนแรง และเป็นคนดำ ชาวเฮติในมุมมองของชาวโดมินิกันจึงกลายเป็น “คนอื่น” ซึ่งเป็น “ศัตรูอย่างเปิดเผยทางการเมืองและตลอดกาล” (Paulino, 2006, p. 3) สอดคล้องกับแนวคิดของแอนเดอร์สัน (2552) ที่เสนอว่า “ชาติ” คือชุมชนจินตกรรมทางการเมือง ซึ่งถูกจินตนาการขึ้นโดยสมาชิกในชาติ แม้จะไม่เคยรู้จักหรือพบเจอกันเลยก็ตาม ชุมชนจินตกรรมนี้ดำรงอยู่ผ่านเครื่องมือทางวัฒนธรรม เช่น แผนที่ ประวัติศาสตร์ หรือศาสนา ที่ถูกผลิตซ้ำเพื่อกำหนดขอบเขตของ “เรา” และ “เขา” การสร้างจินตกรรมว่าชาวโดมินิกันสืบเชื้อสายมาจากชนพื้นเมืองตาโอโน (Lo indio) สะท้อนให้เห็นการใช้เชื้อชาติในเชิงอุดมการณ์เพื่อตอรองอัตลักษณ์ของตน การนิยามตนเองว่าเป็นชนพื้นเมืองชายหรือหญิง (Lo/a indio/a) ถูกหยิบยกมาใช้อย่างมีนัยสำคัญ เพื่อลบเลือนรากเหง้าและอิทธิพลวัฒนธรรมแอฟริกันที่เหมือนกับชาวเฮติ ในขณะเดียวกันก็ใช้ความเป็นสเปน (Lo hispánico) ในการเน้นย้ำความแตกต่างทางเชื้อชาติและชาติพันธุ์ระหว่างประชากรทั้งสองประเทศ การต่อต้านเฮติและการรังเกียจความดำจึงกลายเป็นแนวคิดสำคัญที่ใช้จัดระเบียบจินตกรรมชาติของสาธารณรัฐโดมินิกันตั้งแต่เริ่ม

ก่อสร้างสร้างรัฐ ดังนั้น แทนที่จะนิยามตนเองว่าเป็น “คนดำ” เช่น เนโกร (Negro)⁷ และมูลาโต แบบชาวเฮติ ชาวโดมินิกันเลือกนิยามตนเองว่าเป็น “อินดีโอ” (Indio)⁸ เช่น อินดีโอผิวคล้ำ (Indio oscuro) อินดีโอผิวสว่าง (Indio claro) ผิวสีทองแดง (Trigueño) ผิวคล้ำ (Moreno) (Candelario, 2000, p. 130) ซึ่ง Candelario (2000) นักวิชาการด้านเชื้อชาติให้ความเห็นว่า แนวคิดเรื่องการรังเกียจความดำของชาวโดมินิกันเป็นเรื่องย้อนแย้ง เพราะเป็นสิ่งที่ขัดแย้งอย่างชัดเจนกับลักษณะทางกายภาพที่ปรากฏให้เห็น ไม่ว่าจะเป็นผิวสีเข้ม จมูกกว้าง ริมฝีปากหนา และเส้นผมหยิก ซึ่งเป็นร่องรอยที่สืบทอดจากบรรพบุรุษชาวแอฟริกันที่พบได้ในประชากรโดมินิกันทั่วไป

2.2 นโยบายต่อต้านความดำและการต่อรองอัตลักษณ์ภายใต้ระบอบทรูฮิโย

ราฟาเอล เลโอนิดาส ทรูฮิโย โมลินา (Rafael Leónidas Trujillo Molina) ได้รับการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งประธานาธิบดีของสาธารณรัฐโดมินิกันเมื่อวันที่ 15 พฤษภาคม ค.ศ. 1930 หลังการรัฐประหารและการจัดการเลือกตั้งที่ไม่เป็นธรรม ทรูฮิโยเป็นผู้นำเผด็จการที่ครองอำนาจอย่างยาวนาน ตั้งแต่ ค.ศ. 1930-1961 รวมระยะเวลาทั้งสิ้น 31 ปี ตลอดช่วงเวลาดังกล่าว ทรูฮิโยมุ่งสร้างความเป็นชาตินิยมผ่านการปลูกกระแสต่อต้านเฮติและการรังเกียจความดำขึ้นอีกครั้ง โดยการดำเนินมาตรการอย่างเข้มข้น 3 ด้าน ได้แก่ มาตรการกวาดล้างชาวเฮติ มาตรการทางกฎหมาย และมาตรการทางสังคม

ในเดือนกรกฎาคม ค.ศ. 1937 รัฐบาลทรูฮิโยเริ่มดำเนินมาตรการผลักดันชาวเฮติออกจากพื้นที่ชายแดน โดยมีเป้าหมายเพื่อควบคุมจำนวนผู้อพยพที่เดินทางเข้ามาในประเทศ ชาวเฮติในสาธารณรัฐโดมินิกันทุกคนถูกบังคับให้ลงทะเบียนกับเจ้าหน้าที่ตรวจคนเข้าเมือง ในขณะที่ผู้ที่ลักลอบเข้าเมืองหรือไม่มีเอกสารแสดงตนอย่างถูกต้องจะถูกจับกุมและถูกส่งตัวไปยังค่ายกักกันซึ่งล้อมด้วยรั้วลวดหนามเพื่อรอการเนรเทศ ชาวเฮติที่ถูกจับกุมจำนวนหนึ่งยังถูกบังคับให้ใช้แรงงานในการก่อสร้างทางหลวงระหว่างประเทศ ซึ่งทอดยาวจากเหนือจรดใต้ตามแนวชายแดนระหว่างสาธารณรัฐโดมินิกันและสาธารณรัฐเฮติ (Cappas-Toro, 2013, p. 12) ในเดือนตุลาคมมาตรการได้ยกระดับความรุนแรงขึ้นเป็นการกวาดล้างชาวเฮติ เมื่อทรูฮิโยเริ่มดำเนินปฏิบัติการสังหารหมู่เปเรฮิล (La Masacre del Perejil)⁹ ซึ่งมีชาวเฮติและชาวโดมินิกันเชื้อสายเฮติจำนวนมากถูกสังหารเนื่องจากปฏิเสธคำสั่งให้ออกจากประเทศ เหตุการณ์สังหารหมู่กินเวลาหลายวัน โดยมีรายงานถึงความโหดร้ายทารุณจากทั้งกองทัพโดมินิกันและพลเรือนติดอาวุธ แม้รัฐบาลจะพยายามสร้างสถานการณ์ว่าเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเป็นเพียงความขัดแย้งระหว่างพลเรือน ไม่ใช่ปฏิบัติการของกองทัพโดยตรง มีการประเมินจำนวนผู้เสียชีวิตจากเหตุการณ์ดังกล่าวว่าอยู่ระหว่าง 9,000 ถึง

⁷ เนโกร (Negro) ในภาษาสเปนหมายถึง สีดำ เป็นคำเรียกประชากรเชื้อสายแอฟริกันซึ่งมีผิวดำ

⁸ อินดีโอ (Indio) ในภาษาสเปน หมายถึง ชนพื้นเมือง อย่างไรก็ตามในสาธารณรัฐโดมินิกัน คำว่า “อินดีโอ” เป็นคำเรียกประชากรลูกผสมแทนคำว่า “มูลาโต”

⁹ ในการจำแนกประชากรบริเวณชายแดนซึ่งมีความหลากหลายและผสมผสานทางเชื้อชาติ ทหารจะใช้วิธีสั่งให้ผู้ต้องสงสัยออกเสียงคำว่า “Perejil” (เป-เร-ฮิล) หากบุคคลนั้นไม่สามารถออกเสียงได้อย่างถูกต้อง จะถูกสันนิษฐานว่าเป็นชาวเฮติและถูกสังหารทันที

20,000 คน แต่ไม่มีการยืนยันตัวเลขที่แท้จริง (Arias Hernandez, 2024; Carcedo, 2020) เสียจำนวนมาก ถูกสังหารด้วยมีดพร้า ปืน และความรุนแรงในรูปแบบต่าง ๆ หลายคนถูกตัดศีรษะหรือถูกทำร้ายร่างกาย จนพิการ (Arias Hernandez, 2024, p. 20)

ใน ค.ศ. 1947 หนึ่งทศวรรษหลังจากเหตุการณ์สังหารหมู่ชาวเฮติ รัฐบาลตรูฮิโยเริ่มดำเนินมาตรการทางกฎหมายเพื่อ “ฟอกขาว” ประชากรในประเทศ โดยการออกกฎหมายให้ประชาชนทุกคนต้องมีบัตรประจำตัวประชาชน (Cédula de identidad nacional) ที่ต้องพกติดตัวไว้ตลอดเวลา นอกจากข้อมูลส่วนบุคคลแล้ว บัตรประชาชนยังระบุสีผิวของผู้ถือบัตร¹⁰ โดยแบ่งออกเป็น 3 ประเภท ได้แก่ B “บลังกอ” (Blanco) หรือ ผิวขาว I “อินดิโอ” (Indio) หรือ ผิวผสม และ N “เนโกร” หรือ ผิวดำ การจำแนกประชากรโดยใช้คำว่า “อินดิโอ” ซึ่งหมายถึงชนพื้นเมือง แทนการใช้คำที่แสดงสีผิวของลูกผสมที่แท้จริงอย่าง “มูลาโต” สะท้อนให้เห็นความพยายามของรัฐบาลในการฟอกสีประชากรให้ “ขาวขึ้น” (Blanqueamiento) และทำให้คำว่า “อินดิโอ” ได้กลายเป็นคำเรียกสีผิวอย่างเป็นทางการในสาธารณรัฐโดมินิกัน เจ้าหน้าที่ของรัฐมักเลือกใช้ตัวอักษร I แทน N ในช่องสีผิว แม้ผู้ถือบัตรจะมีลักษณะทางกายภาพที่บ่งชี้ถึงเชื้อสายแอฟริกันอย่างชัดเจนก็ตาม เจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบในการออกบัตรประจำตัวประชาชนเขตหนึ่งระบุว่า พวกเขาไม่เคยออกตัว N ให้กับชาวโดมินิกันคนใดเลย เนื่องจาก N คือ “คนดำ” ซึ่งมีความหมายเหมือนกับ “เฮติ” การกรอกตัวอักษร N จึงหมายความว่าบุคคลนั้นไม่ใช่ชาวโดมินิกัน (Murray & Ortiz, 2012, p. 21) ด้วยเหตุนี้ บัตรประชาชนจึงกลายเป็นกลไกที่ทำให้ชาวโดมินิกันเชื้อสายเฮติและชาวโดมินิกันผิวดำ “หายไป” อย่างเป็นทางการจากระบบของรัฐ (Candelario, 2007, p. 19)

รัฐบาลยังดำเนินมาตรการทางสังคมโดยการส่งเสริมให้ประชากรโดมินิกันยึดผมเพื่อทำให้ “ขาวขึ้น” โดยแนวคิดดังกล่าวได้รับการสนับสนุนและเผยแพร่ผ่านสื่อของรัฐ เช่น หนังสือพิมพ์ *La Nación* ซึ่งก่อตั้งขึ้นใน ค.ศ. 1940 ด้วยทุนสนับสนุนจากรัฐบาลของตรูฮิโย และทำหน้าที่เป็นกระบอกเสียงอย่างเป็นทางการของรัฐ จนกระทั่งยุติการดำเนินงานใน ค.ศ. 1963 หลังจากการล่มสลายของระบอบเผด็จการ (Cappas-Toro, 2013, p. 23) โฆษณาจำนวนมากนำเสนอภาพของชายและหญิงโดมินิกันเชื้อสายแอฟริกันที่มีจมูกกว้าง ริมฝีปากหนา และผมหยิก โดยแสดงผลลัพธ์ก่อนและหลังการแปลงโฉมด้วยผลิตภัณฑ์ยัดผม พร้อมข้อความโฆษณาแสดงสรรพคุณว่าผลิตภัณฑ์ช่วยสร้างผลลัพธ์เป็นผมตรงสลวย ดำเงาภายในหนึ่งนาที่ เพื่อทำให้ผู้ใช้มีลักษณะทางกายภาพที่สอดคล้องจินตกรรมโดมินิกันในยุคสมัยนั้น โฆษณาเหล่านี้เป็นกระบวนการทางสังคมที่บีบบังคับให้คนโดมินิกันซ่อนเร้นร่องรอยของ “ความดำ” ซึ่งเป็นลักษณะที่ไม่พึงประสงค์และรัฐบาลพยายามกำจัดให้หายไป

¹⁰ ใน ค.ศ. 2014 สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้งกลาง) La Junta Central Electoral: JCE) ซึ่งเป็นหน่วยงานที่รับผิดชอบในการออกบัตรประจำตัวประชาชนของสาธารณรัฐโดมินิกัน ได้เริ่มใช้งานบัตรประชาชนรูปแบบใหม่ที่ใช้เทคโนโลยีไบโอเมตริกซ์ (Biometrix) ทั้งการจดจำใบหน้าและลายนิ้วมือดิจิทัล การเปลี่ยนแปลงครั้งนี้จึงเป็นจุดสิ้นสุดของการระบุสีผิวในบัตรประชาชน

ภาพที่ 2

โฆษณาครีมยัดผมในหนังสือพิมพ์ La Nación

ฉบับวันที่ 15 มกราคม ค.ศ. 1945 “Slick Black - Alisa, hermosa e imparte color negro al cabello”

ภาพที่ 3

โฆษณาครีมนวดผมในหนังสือพิมพ์ La Nación

ฉบับวันที่ 22 มกราคม ค.ศ. 1945 “Sweet Georgia Brown,
Pomada para el cabello”

มาตรการส่งเสริมการยึดผมของรัฐบาลสะท้อนให้เห็นว่า แนวคิดเรื่องการต่อต้านเฮติและการรังเกียจความดำมีอิทธิพลต่อทัศนคติและวิธีการดูแลเส้นผมของชาวโดมินิกัน เส้นผมเป็นองค์ประกอบทางกายภาพที่เปิดโอกาสให้ชาวโดมินิกันสามารถต่อรองอัตลักษณ์ทางเชื้อชาติของตนเองได้ ด้วยการยึดผมหยิกฟูซึ่งเป็นลักษณะทางชาติพันธุ์ของประชากรเชื้อสายแอฟริกันให้กลายเป็นผมตรงเรียบแบบ “อินดิโอ” เนื่องจากเส้นผมสามารถจัดแต่งและปรับเปลี่ยนได้ง่ายกว่าลักษณะทางกายภาพอื่น ๆ เช่น โครงสร้างใบหน้า ซึ่งปกปิดหรือเปลี่ยนแปลงได้ยากกว่า (Candelario, 2000, p. 253) เส้นผมจึงกลายเป็นพื้นที่ของการต่อรองกับ “ความดำ” ที่ถูกจินตกรรมขึ้นเพื่อใช้เป็นเครื่องมือแบ่งแยกชาวโดมินิกันกับชาวเฮติ ซึ่งเพศหญิงมีแนวโน้มที่จะใช้เส้นผมเป็นเครื่องมือต่อรองอัตลักษณ์ทางเชื้อชาติมากกว่าเพศชาย การยึดผมของผู้หญิงโดมินิกันยังกลายเป็นวัฒนธรรมที่มีเอกลักษณ์เฉพาะ ซึ่งสามารถใช้แยกความแตกต่างระหว่างชาวโดมินิกันและประชากรเชื้อสายแอฟริกันจากประเทศอื่น (Candelario, 2007, p. 133) เช่น ในประเทศสหรัฐอเมริกา ความแตกต่างระหว่างผู้หญิงโดมินิกันเชื้อสายแอฟริกันกับผู้หญิงแอฟริกันอเมริกันสามารถสังเกตได้จากลักษณะเส้นผม โดยผู้หญิงโดมินิกันเชื้อสายแอฟริกันมักนิยมยึดผมให้ตรง ในขณะที่ผู้หญิงแอฟริกันอเมริกันที่ไม่ได้มีวัฒนธรรมผมตรงมักนิยมไว้ผมทรงธรรมชาติมากกว่า

การยึดผมหักกลายเป็นบรรทัดฐานทางสังคมในสาธารณรัฐโดมินิกันที่ประชาชนต้องปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัด และยังแทรกซึมอยู่ในกระบวนการทางราชการด้วย เจ้าหน้าที่บางคนปฏิเสธการออกบัตรให้กับประชาชนที่มีเส้นผมหักหากยังไม่ผ่านการยึดผม โดยให้เหตุผลว่า ระดับความหยิกของเส้นผมแสดงถึงการมี “หยดเลือดสีดำ”¹¹ ซึ่งถูกมองว่าไม่ใช่ลักษณะของชาวโดมินิกัน ผู้หญิงโดมินิกันคนหนึ่งได้เล่าประสบการณ์ของเธอในเว็บไซต์ (Website) *Afroféminas* (2014) ว่า เจ้าหน้าที่ของรัฐสั่งให้เธอ “ไปไต่ผม

¹¹ กฎหยดเลือด (Regla de una gota) เป็นระบบที่ใช้จัดลำดับสถานะทางสังคมตามเชื้อชาติ ในสาธารณรัฐโดมินิกัน กฎนี้ถูกนำมาใช้เพื่อประเมิน “ความบริสุทธิ์” (Purificación) ของสายเลือด ดังนั้น การยึดผมจึงเป็นการทำให้ลักษณะทางกายภาพบริสุทธิ์ขึ้น

ที่ร้านชะ” (Ir al salón a pasarse el blower) เพราะ “จะถ่ายรูปทำบัตรประชาชนด้วยหัวหยิกฟูแบบนั้น ไม่ได้เด็ดขาด” (Con esas *greñas*¹² de ninguna manera se iba a sacar la cédula) เรื่องราวของเธอสอดคล้องกับคำบอกเล่าของผู้หญิงโดมินิกันจำนวนมากที่เผชิญเหตุการณ์ในลักษณะเดียวกัน บทความดังกล่าวชี้ให้เห็นว่า การเลือกปฏิบัติโดยไม่เคารพหลักสิทธิมนุษยชนเช่นนี้ สะท้อนถึงการไม่ยอมรับอัตลักษณ์ของตนเอง อีกทั้งยังเป็นการปฏิเสธบริบททางประวัติศาสตร์ของประเทศ เนื่องจากชาวโดมินิกันล้วนถือกำเนิดจากสายเลือดลูกผสม แม้แต่คนโดมินิกันที่ผิวขาวที่สุดก็ยังมี “ความดำอยู่หลังหู”¹³

2.3 ฉันรักผมหยิกฟูของฉัน (Yo amo mi pajón)

แนวคิดเรื่องการเปลี่ยนอคติเรื่องเส้นผมในสาธารณรัฐโดมินิกันเริ่มต้นขึ้นใน ค.ศ. 2011 โดยกาโรลินา กอนเตรราส (Carolina Contreras) ชาวโดมินิกันพลัดถิ่นที่เติบโตในประเทศสหรัฐอเมริกา เมื่อเดินทางกลับมายังประเทศบ้านเกิดเธอได้พบว่า การไว้ผมหยิกเป็นเสมือนเรื่อง “ต้องห้าม” และแทบไม่มีข้อมูลเกี่ยวกับการดูแลเส้นผมหยิกในสื่อออนไลน์ภาษาสเปนเลย ด้วยเหตุนี้เธอจึงริเริ่มกระแสรักหยิกและฟื้นคืนคุณค่าของเส้นผมธรรมชาติ ผ่านการเขียนบล็อก (Blog) เพื่อแบ่งปันประสบการณ์และความรู้เกี่ยวกับการดูแลเส้นผม ก่อนจะพัฒนาเป็นชุมชนออนไลน์ขนาดใหญ่ที่เปิดพื้นที่ให้ผู้หญิงโดมินิกันเชื้อสายแอฟริกันจำนวนมากได้เข้ามาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและประสบการณ์เกี่ยวกับเส้นผมของตนเอง (Lyon, 2020, p. 2130) กระแสดังกล่าวขยายตัวอย่างต่อเนื่องจนนำไปสู่การก่อตั้งร้าน *Miss Rizos Salón* ซึ่งเป็นร้านเสริมสวยแห่งแรกในสาธารณรัฐโดมินิกันและในแคริบเบียนที่ให้บริการดูแลเส้นผมธรรมชาติของผู้หญิงเชื้อสายแอฟริกันโดยเฉพาะ และยังคงกลายเป็นขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมที่มีเป้าหมายเพื่อเฉลิมฉลอง ให้ความรู้ และส่งเสริมให้ผู้หญิงรักและยอมรับตัวตนของตนเองในแบบที่เป็น (Miss Rizos, n.d.)

ขบวนการเคลื่อนไหวเพื่อยืนหยัดการไว้ผมทรงธรรมชาติกลายเป็นกระแสที่แพร่หลายในสังคมโดมินิกัน และนำไปสู่แคมเปญรณรงค์ในรูปแบบต่าง ๆ เช่น การที่ผู้หญิงโดมินิกันเชื้อสายแอฟริกันร่วมกันโพสต์ (Post) ภาพตนเองขณะสวมเสื้อยืดข้อความ “ฉันรักผมหยิกฟูของฉัน” (Yo amo mi pajón) พร้อมกับเส้นผมธรรมชาติของตนเอง ผ่านแฮชแท็ก (Hashtag) ในข้อความเดียวกัน (Hassel, 2022, p. 190) แคมเปญดังกล่าวกลายเป็นกระแสในสื่อสังคมออนไลน์ จุดประกายให้ผู้หญิงโดมินิกันจำนวนมากเริ่มปฏิเสธการยัดผม และหันมายอมรับเส้นผมธรรมชาติตามชาติพันธุ์ของตนเองมากขึ้น การเคลื่อนไหวนี้ยังขยายผลไปสู่ผู้หญิงเชื้อสายแอฟริกันในประเทศอื่น ทั้งในลาตินอเมริกา สหรัฐอเมริกา และยุโรป (Sanders Gómez,

¹² Greña (เกรน-ญา) หมายถึง เส้นผมยุ่งเหยิงและไม่ได้รับการจัดแต่งให้เรียบร้อย ในสาธารณรัฐโดมินิกันมักใช้ในเชิงเหยียดหยาม

¹³ ความดำที่อยู่หลังหู (El negro detrás de las orejas) เป็นสำนวนโดมินิกันที่มาจากบทกวีของ Juan Antonio Alix (1883) ที่เสียดสีความพยายามปฏิเสธรากเหง้าแอฟริกันของชาวโดมินิกัน แต่ก็ไม่สามารถลบเลือนความดำในตัวเองได้ โดยเปรียบเทียบกับเส้นผมของชาวโดมินิกันที่ไม่ว่าจะถูกรีดจนตรงเท่าไร โคนผมที่ซ่อนอยู่หลังหูก็หยิกฟูอยู่ดี (Candelario, 2000, p.140)

2018, p. 6) จนกลายเป็นการรณรงค์ในระดับนานาชาติที่ช่วยส่งเสริมการตระหนักรู้เกี่ยวกับอัตลักษณ์ เส้นผมและความเท่าเทียมทางเชื้อชาติ

3. แนวคิดเกี่ยวกับวรรณกรรมเด็กกับการเปลี่ยนแปลงแนวคิดทางสังคม

นักวิชาการจำนวนมากชี้ให้เห็นว่าวรรณกรรมสำหรับเด็กมีบทบาทสำคัญในการหล่อหลอมวิธีคิด มุมมอง และทัศนคติต่อสังคมของเด็กไม่ต่างจากอิทธิพลของสื่อโทรทัศน์ การเปิดรับสื่อประเภทนี้จึงมีผลโดยตรงต่อพัฒนาการทางความคิดและพฤติกรรมของเด็ก (Maccoby & Martin, 1983; Strasburger et al., 2014) โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านการปลูกฝังแนวคิดและอุดมการณ์ทางสังคม Baron (2011) ระบุว่าวรรณกรรมสำหรับเด็กมีบทบาทในการถ่ายทอดค่านิยม กระบวนการให้เหตุผลทางศีลธรรม และอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม ผ่านการสอดแทรกประเด็นสำคัญทางสังคม เช่น ความยุติธรรม ความเสมอภาค และความเป็นธรรม Akram et al. (2021) ได้ขยายแนวคิดนี้เพิ่มเติมว่า วรรณกรรมไม่เพียงแต่เป็นเครื่องมือในการปลูกฝังอุดมการณ์กระแสหลักเท่านั้น แต่ยังเป็นพื้นที่สำหรับการตั้งคำถามและวิพากษ์วาทกรรมเดิม โดยการนำเสนอมุมมองทางเลือก หรือแนวคิดที่ขัดแย้งกับแนวคิดกระแสหลักในสังคม

Bartlett (1932) ชี้ให้เห็นว่า วรรณกรรมสำหรับเด็กเป็นสื่อที่มีศักยภาพในการสร้างหรือเปลี่ยนแปลงแบบแผนความคิด (Schema) ของเด็ก เนื่องจากคุณลักษณะของวรรณกรรมที่สามารถนำเสนอแนวคิดผ่านตัวละครและสถานการณ์ใหม่ ๆ ซึ่งช่วยให้เด็กเข้าใจโลกและสถานการณ์ที่ซับซ้อนได้ดียิ่งขึ้น โดย Bishop (1990) อธิบายว่า วรรณกรรมทำหน้าที่เป็น “หน้าต่าง กระจก และประตูบานเลื่อน” โดยทำหน้าที่เป็น “หน้าต่าง” ที่เปิดมุมมองให้เด็กได้เห็นประสบการณ์ของผู้อื่น เป็น “กระจก” ที่สะท้อนประสบการณ์ของตนเอง และเป็น “ประตู” ที่เปิดโอกาสให้ผู้อ่านก้าวเข้าสู่โลกในจินตนาการ และมีส่วนร่วม กับประเด็นทางสังคมที่ผู้เขียนต้องการนำเสนอ

Mickenberg (2006) ได้ศึกษาบทบาทของวรรณกรรมสำหรับเด็กในบริบทของการเคลื่อนไหวทางการเมืองและเสนอว่า วรรณกรรมสำหรับเด็กได้รับอิทธิพลจากการเคลื่อนไหวทางการเมืองแต่ในขณะเดียวกันก็มีบทบาทในการช่วยขับเคลื่อนและกำหนดทิศทางการเคลื่อนไหวด้วย โดยประเด็นเรื่องเชื้อชาติได้กลายเป็นหนึ่งหัวข้อร่วมสมัยที่ได้รับความสนใจอย่างกว้างขวางในวงการวรรณกรรมสำหรับเด็กตั้งแต่ช่วงกลางศตวรรษที่ 20 เป็นต้นมา สอดคล้องกับ Turyley et al. (2024) ที่เสนอว่าวรรณกรรมเด็กมีศักยภาพในการทำลายภาพจำแบบเหมารวม (Stereotypes) ส่งเสริมความเข้าใจในความหลากหลายทางวัฒนธรรม และการยอมรับความแตกต่างของผู้อื่น McKinley (2017) อธิบายว่าการปรากฏของตัวละครและฉากที่สะท้อนความหลากหลายทางชาติพันธุ์และวัฒนธรรมในวรรณกรรมสำหรับเด็ก เปิดโอกาสให้เด็กได้สัมผัสกับโลกที่มีความหลากหลายและซับซ้อน ช่วยส่งเสริมการยอมรับความแตกต่างและสร้างความเห็นอกเห็นใจต่อชุมชนชายขอบ (Marginalized communities) ดังนั้นวรรณกรรมสำหรับเด็กจึงไม่ได้เป็นเพียงสื่อเพื่อความบันเทิง แต่ยังเป็นพื้นที่ในการบรรจุแนวคิดในการต่อต้านอคติทางเชื้อชาติ กระตุ้นให้ตั้งคำถามเรื่องอัตลักษณ์ที่ถูกต้อง และส่งเสริมความเท่าเทียมทางสังคม

4. วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้ใช้วิธีการศึกษาแบบวิจัยเอกสาร (Documentary Research) โดยการศึกษาวรรณกรรมสำหรับเด็ก จำนวน 7 เรื่อง ซึ่งผู้วิจัยเลือกด้วยวิธีการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จากหลักเกณฑ์การคัดเลือก 3 ข้อ ได้แก่ (1) เป็นวรรณกรรมที่มีแก่นเรื่องหลัก (Theme) เกี่ยวข้องกับประเด็นเรื่องเส้นผมแอฟโฟร-โดมินิกัน (2) เป็นวรรณกรรมที่แต่งโดยนักเขียนโดมินิกันเชื้อสายแอฟริกัน และ (3) เป็นผลงานที่จัดพิมพ์หลัง ค.ศ. 2011 ซึ่งเป็นปีที่เริ่มมีการรณรงค์เรื่องเส้นผมธรรมชาติในสาธารณรัฐโดมินิกัน ผู้วิจัยใช้คำว่า “วรรณกรรมสำหรับเด็ก” โดยอิงเกณฑ์การนิยาม “ความเป็นเด็ก” ตามอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก (Convention on the Rights of the Child) ที่ระบุว่า เด็ก หมายถึงบุคคลทุกคนที่มีอายุต่ำกว่า 18 ปี ดังนั้นวรรณกรรมสำหรับเด็กในที่นี้จึงหมายถึง วรรณกรรมที่เหมาะสมสำหรับผู้อ่านที่อายุไม่เกิน 18 โดยไม่จำแนกอายุในแต่ละช่วงวัยอย่างชัดเจน เนื่องจากวรรณกรรมที่ใช้ในการศึกษา ล้วนมีเนื้อหา การใช้ภาษา และจุดประสงค์ที่เหมาะสมกับผู้อ่านเด็กโดยทั่วไป วรรณกรรมทั้ง 7 เรื่องที่ใช้ในการศึกษา ได้แก่ (1) *¿Pelo malo, quién?* (Guerrero, 2017) (2) *La Princesa de los Cabellos para Arriba* (Herasme, 2019) (3) *Stella's Stellar Hair* (Moises, 2021) (4) *Yo amo mi pajón* (Nisnevich, 2022) (5) *Inheritance: A Visual Poem* (Acevedo, 2022) (6) *Rizos* (Ortega, 2023) และ (7) *Rizos como los míos* (Elworthy, 2025) การวิจัยนี้ใช้วิธีการวิเคราะห์ด้วยบทและบริบท (Textual and Contextual Analysis) และนำเสนอผลการศึกษาแบบพรรณนาวิเคราะห์ (Analytical Description)

5. ผลการศึกษา

จากการศึกษาการนำเสนอแนวคิดเรื่อง การเปลี่ยนอคติของชาวโดมินิกันที่มีต่อเส้นผมหยิกที่ปรากฏในวรรณกรรมสำหรับเด็ก พบว่าสามารถจัดรูปแบบเนื้อหาการนำเสนอได้เป็น 3 ประเด็นดังนี้

5.1 อัตลักษณ์เส้นผมแอฟโฟร-โดมินิกัน

วรรณกรรมสำหรับเด็กมุ่งนำเสนอประเด็นเกี่ยวกับอัตลักษณ์เส้นผมในลักษณะที่ครอบคลุม (Inclusive) โดยเปิดพื้นที่ในการนำเสนอวัฒนธรรมเส้นผมของคนเชื้อสายแอฟริกัน-โดมินิกัน ทำให้ผู้อ่านสามารถจินตนาการตนเองเป็นส่วนหนึ่งของเนื้อเรื่องได้ โดยสามารถแบ่งการนำเสนอออกเป็น 3 ด้าน ได้แก่ ลักษณะเส้นผมแอฟโฟร-โดมินิกัน การดูแลเส้นผมแอฟโฟร-โดมินิกัน และทรงผมแอฟโฟร-โดมินิกัน ดังต่อไปนี้

5.1.1 ลักษณะเส้นผมแอฟโฟร-โดมินิกัน

เส้นผมหยิกฟูเป็นลักษณะเด่นของตัวละครหลักทั้งหมด โดยทำหน้าที่เป็นภาพแทนของเด็กหญิงโดมินิกันเชื้อสายแอฟริกัน เช่น *Rizos como los míos* บรรยายลักษณะตัวละครลูเซีย (Lucía) ว่า “ในบ้านหลังหนึ่งที่สว่างไสวใจกลางเมือง มีเด็กหญิงชาวโดมินิกันผู้แสนอ่อนหวานและร่าเริงชื่อว่าลูเซียอาศัยอยู่

เธอมีเส้นผมดั่งตั่งขดสปริงตั่งในอากาศ และมีเรือนผมงดงามกว่าที่ใครจะจินตนาการได้”¹⁴ (Elworthy, 2025, p. 5) ใน *La Princesa de los Cabellos para Arriba* บรรยายลักษณะของตัวละครเจ้าหญิงแซม (Sam) ซึ่งมี “ผมชี้ฟูขึ้นไปบนฟ้า” ว่า “ผู้มาเยือนต่างหลงใหลเรือนผมดกสยาย ลอนผมหยิก และผมสีน้ำผึ้งมะฮอกกานีของเธอ” (Herasme, 2019, p. 3) และ *Stella's Stellar Hair* ที่บรรยายลักษณะเส้นผมของสเตลลา (Stella) ว่า “บิตไปมา หยักซ้ายหยักขวา ม้วนวนเป็นวงกลม หยิกเป็นเกลียวเล็กเกลียวน้อย คล้ายตัวอักษร Q เต็มไปหมด” (Moises, 2021, p. 1)

สารหลักของเนื้อเรื่องถ่ายทอดให้เห็นลักษณะของเส้นผมหยิกฟู ซึ่งเป็นอัตลักษณ์ของชาวโดมินิกัน เชื้อสายแอฟริกัน โดยผู้เขียนเลือกใช้คำนำเสนอในเชิงบวกเพื่อสร้างการรับรู้และความเข้าใจใหม่ให้แก่เด็ก ในฐานะผู้อ่านว่า ผมหยิกไม่ใช่สิ่งที่แย่อย่างที่เคยถูกตีตราและผลิตซ้ำผ่านวาทกรรมและจินตกรรมแบบโดมินิกันเสมอมา ทั้งยังส่งเสริมให้เด็ก ๆ เห็นคุณค่าในตัวเอง และยอมรับเส้นผมธรรมชาติของตนเองได้อย่างภาคภูมิใจ

ใน *Yo amo mi pajón* ผู้เขียนได้เน้นย้ำต่อผู้อ่านว่า “เด็ก ๆ ที่งดงามของฉัน ไม่มีส่วนไหนในร่างกายของเธอที่แย่เลย ไม่สำคัญว่าใครจะพูดอะไร หรือพูดซ้ำอีกกี่ครั้ง พระเจ้าไม่พลาดหรอก ผมหยิกฟูของเธอและตัวเธอนะสมบูรณ์แบบที่สุดแล้ว” (Nisnevich, 2022 p. 2) โดยผู้เขียนได้เลือกใช้คำว่า “ปาสอน” ในการกล่าวถึงเส้นผมหยิกฟู ซึ่งเป็นคำที่เคยถูกใช้ในเชิงเหยียดหยาม เพื่อเป็นการสื่อให้เห็นถึงการโอบรับอัตลักษณ์เส้นผมตามเชื้อชาติของตนเองโดยไม่ต้องปิดบังอีกต่อไป

5.1.2 การดูแลเส้นผมแอฟโฟร-โดมินิกัน

วิธีการดูแลเส้นผมแอฟโฟรถูกถ่ายทอดผ่านวรรณกรรมสำหรับเด็ก ซึ่งทำหน้าที่ในการสะท้อนวิถีชีวิตและวัฒนธรรมการจัดการเส้นผมของผู้หญิงโดมินิกันเชื้อสายแอฟริกัน พร้อมทั้งให้ความรู้แก่ผู้อ่านเกี่ยวกับการจัดการเส้นผมอย่างเหมาะสม ใน *Rizos* ตัวละครนำรูป (Tia Rubi) ทำหน้าที่เป็นผู้ให้ความรู้เกี่ยวกับการใช้ผลิตภัณฑ์และอุปกรณ์สำหรับผมหยิกที่ต้องการการดูแลเฉพาะแก่มาร์ลีน (Marlene) เช่น การหวีผม การใช้ไดร์เป่าผม และการจัดแต่งทรงผม

ตอนนี้เราจะใช้แปรงพิเศษสำหรับสาางผม (...) ออกแบบมาเพื่อลักษณะเส้นผมของหนู โดยเฉพาะ หนูใช้ผลิตภัณฑ์เดียวกับคนที่ผมตรงและเส้นเล็กไม่ได้

พวกเราต้องใช้ไดร์เป่าผมไหมคะ” “ไม่จ้ะ แต่ถ้ายากใช้ หนูก็ใช้ไดร์เป่าผมคู่กับหัวเป่าดิฟฟิวเซอร์¹⁵ ที่ทำมาสำหรับผมหยิกโดยเฉพาะ

¹⁴ เนื้อหาทั้งหมดจากวรรณกรรมสำหรับเด็กทั้ง 7 เล่ม เป็นการแปลจากต้นฉบับภาษาสเปนและภาษาอังกฤษ โดยผู้วิจัย สามารถดูต้นฉบับได้ในภาคผนวก:

https://drive.google.com/file/d/1tqfChRXSPPoA_ra4do7M5jiVnDzy723Q/view?usp=drive_link

¹⁵ ดิฟฟิวเซอร์ (Diffuser) คือ หัวเป่าผมแบบกระจายลมที่ออกแบบมาเพื่อถนอมลอนผม เหมาะสำหรับเส้นผมหยิก และผมหยักศกโดยเฉพาะ เนื่องจากช่วยลดการชี้ฟูและคงรูปทรงของเส้นผมตามธรรมชาติ

แบ่งผมของหนูเป็นส่วนเท่า ๆ กันเท่าที่ทำได้ ไม่ต้องเป๊ะมากหรอกนะ รวบแล้วใช้
กับหนีบไว้ (...) ใส่เจลแต่งผมหยดเท่าเหรียญในแต่ละส่วน แล้วก็ไม่ต้องทำตามวิธีใช้
ข้างขวด คำแนะนำนั้นไม่เคยบอกปริมาณที่ถูกหรอก

(Ortega, 2023, pp. 158-159, 164-167)

ขณะเดียวกัน *Yo amo mi pajón* ก็สอดแทรกเนื้อหาเกี่ยวกับการดูแลผมหยิกที่ผ่านการยืดตรง
จากร้านเสริมสวย ซึ่งสะท้อนวัฒนธรรมของผู้หญิงโดมินิกันที่มักใช้วันหยุดสุดสัปดาห์ไปร้านเสริมสวย
และรักษาทรงผมที่ยืดตรงจากร้านด้วยการพันผมรอบศีรษะและคลุมด้วยตาข่ายคลุมผมที่เรียกว่า “ตูบี”
ขณะอยู่บ้านและเวลานอน เพื่อให้ผมตรงอยู่ทรงได้นานที่สุด

ฉันรักผมหยิกฟูของฉัน แต่หลังจากกลับจากร้านทำผมเก็บผมด้วยตูบีให้เรียบร้อย
จะดีกว่า เพื่อให้ผมกลับมาหยิกฟูในเวลาที่ต้องการ ไม่ใช่ผมเองพองนี้

ฉันรักผมหยิกฟูของฉัน แต่วันจันทร์เป็นวันสำหรับผมตรงจากร้านเสริมสวยที่ถูกเก็บ
ด้วยตูบีมาตลอดคืน

(Nisnevich, 2022, pp. 12-13)

วรรณกรรมทั้งสองเรื่องแสดงให้เห็นวิธีการดูแลผมซึ่งเป็นวัฒนธรรมเฉพาะกลุ่มของผู้หญิง
เชื้อสายแอฟริกัน ที่เคยถูกจำกัดพื้นที่ในการนำเสนอทั้งจากทางการและทางสังคม การใส่ความรู้เหล่านี้
ลงในวรรณกรรมสำหรับเด็กจึงเป็นช่องทางสำคัญในการถ่ายทอดความเข้าใจเรื่องเส้นผมหยิกอย่างถูกต้อง
เนื่องจากที่ผ่านมามาตพื้นที่ในการนำเสนอมาโดยตลอด เนื้อหาเหล่านี้ทำให้เด็ก ๆ เข้าใจเรื่องเส้นผมของ
ตนเองอย่างถูกต้อง ไม่ว่าจะเลือกไว้ผมทรงผมธรรมชาติหรือทรงผมตรงก็ตาม

5.1.3 ทรงผมแอฟโฟร-โดมินิกัน

ในวรรณกรรมสำหรับเด็ก ทรงผมถูกนำเสนออย่างหลากหลายเพื่อสะท้อนทางเลือกของเด็ก ๆ
ในการดูแลและจัดแต่งเส้นผมของตนเอง โดยไม่ได้จำกัดอยู่เพียงการยืดผมให้ตรงเท่านั้น เนื้อหายังแสดง
ให้เห็นว่าทรงผมช่วยสะท้อนบุคลิกภาพ ความภาคภูมิใจในตนเอง และอัตลักษณ์ที่แตกต่างกันในแต่ละ
บุคคล ใน *Stella's Stellar Hair* ซึ่งเป็นวรรณกรรมเด็กแนวแฟนตาซี (Fantasy) ผู้เขียนได้นำเสนอเรื่องราว
ของเด็กหญิงสเตลลาที่ออกเดินทางไปยังเมฆนิยายของผู้หญิงของเธอที่อาศัยอยู่บนดาวดวงต่าง ๆ ในระบบ
สุริยจักรวาล เพื่อเรียนรู้และทดลองเปลี่ยนทรงผมหลายแบบ โดยทรงผมแต่ละแบบมีความสอดคล้องกับ
สภาพแวดล้อมเฉพาะของดาวดวงนั้น ๆ และในขณะเดียวกันก็สะท้อนถึงวัฒนธรรมเส้นผมของคนเชื้อสาย
แอฟริกันควบคู่ไปด้วย

ดวงอาทิตย์เป็นศูนย์กลางระบบสุริยะของเรา และร้อนเกินกว่าที่มนุษย์จะอาศัยอยู่ได้! หากมนุษย์อาศัยอยู่ใกล้ดวงอาทิตย์ พวกเขาอาจไว้ผมทรงธรรมชาติ เช่น **เดรดล็อก** ซึ่งเป็นทรงผมที่นิยมในพื้นที่ที่ร้อนที่สุดบนโลก

บนดาวศุกร์บรรยากาศหนาแน่นและร้อนจัด ความร้อนทำให้ผมหยิกยิ่งฟูใหญ่ขึ้นไปอีก ดังนั้นหากมนุษย์อาศัยอยู่บนดาวศุกร์ได้ พวกเขาอาจมีผม**แอฟโฟร**ที่ใหญ่ที่สุดเท่าที่จักรวาลเคยมีมา

บรรยากาศของ**ดาวพฤหัสบดี**เต็มไปด้วยก๊าซและพายุขนาดยักษ์ หากมนุษย์อาศัยอยู่บนดาวพฤหัสบดีได้ พวกเขาอาจเลือกไว้ผมทรง**ธรรมชาติ** เพราะคงยากที่จะจัดแต่งทรงผมให้ดูเก๋ไก๋ได้ ในเมื่อฝนตกอยู่ตลอดเวลา

(Moises, 2021, pp. 33-34)

ผู้เขียนใช้การเปรียบเทียบลักษณะทรงผมกับดวงดาวในระบบสุริยะจักรวาลเพื่อช่วยให้ผู้อ่านเด็กเข้าใจแนวคิดเรื่องเส้นผมได้ง่ายขึ้น ขณะเดียวกันก็สอดแทรกข้อมูลเชิงวัฒนธรรมเกี่ยวกับเส้นผม เช่น การทำทรงเดรดล็อกซึ่งมีรากฐานมาจากวัฒนธรรมแอฟริกัน ลักษณะของผมหยิกที่มักพองฟูเมื่ออยู่ในสภาพอากาศร้อนชื้น และอุปสรรคจากฝนที่ทำให้จัดทรงผมได้ยาก

แม้จุดประสงค์ของวรรณกรรมทั้งหมดจะส่งเสริมแนวคิดการยอมรับทรงผมธรรมชาติ ผู้เขียนก็ไม่ได้ปฏิเสธการยืดผม *Yo amo mi pajón* และ *Rizos* เสนอว่าการยืดผมยังสามารถทำได้ ตราบเท่าที่เป็นการตัดสินใจของตนเอง ไม่ใช่ผลจากแรงกดดันทางสังคม

ฉันรักผมหยิกฟูของฉัน เมื่อฉันเลือกที่จะเปลี่ยนลุคเป็นผมตรง ทุก ๆ วันเสาร์หรือวันอาทิตย์ ฉันมักจะไปร้านเสริมสวยแถวบ้านเพื่อจัดการผมของฉัน ที่นั่นเต็มไปด้วยเรื่องเล่า มุกตลก และเสียงดนตรีคลอที่มุ่มร้าน

(Nisnevich, 2022 p. 11)

มาร์ลีน ผมหนูนะ เส้นผม**ธรรมชาติ**เป็นส่วนหนึ่งของตัวหนูและมันก็งดงาม ผมของหนูบอกเล่าเรื่องราวเกาะของเรา หากวันหนึ่งหนูตัดสินใจว่า อยากไว้ผมตรงก็เป็นสิทธิของหนู แต่ควรเป็นการตัดสินใจของหนูเอง

(Ortega, 2023, p. 151)

5.2 อคติเรื่องเส้นผมแอฟโฟร-โดมินิกัน

วรรณกรรมสำหรับเด็กทำหน้าที่เป็นพื้นที่สะท้อนสังคม ในการนำเสนอคติเรื่องเส้นผมที่ฝังรากลึกในสังคมโดมินิกัน อคติเหล่านี้สามารถจำแนกออกเป็น 2 ประการ ได้แก่ อคติจากภายในครอบครัว และอคติจากสังคมภายนอก ดังต่อไปนี้

5.2.1 อคติจากภายในครอบครัว

ครอบครัวเป็นสถาบันทางสังคมแรกที่มีบทบาทสำคัญในการหล่อหลอมแนวคิดและทัศนคติของเด็ก ความรักและความอบอุ่นภายในครอบครัวมีอิทธิพลต่อการเสริมสร้างความมั่นใจและการเห็นคุณค่าในตนเอง วรรณกรรมเด็กแนวแฟนตาซีเรื่อง *La Princesa de los Cabellos para Arriba* ได้นำเสนอภาพครอบครัวที่เปี่ยมด้วยความรักต่อเจ้าหญิงแซมไม่ว่าเส้นผมของเธอจะเป็นอย่างไร ครอบครัวในเรื่องประกอบด้วยพ่อ แม่ และลูก ซึ่งสะท้อนลักษณะของครอบครัวในอุดมคติตามชนบัสสังคม

พระราชอาและพระราชินีปลื้มปีติจนล้นใจ หัวใจของทั้งสองเต็มเปี่ยมด้วยความรักทุกครั้ง ที่เห็นเธอ และมอบความรักให้เธอทุกครั้งที่มีโอกาส เธอคือสมบัติล้ำค่าที่สุดของ ทั้งสองพระองค์ เจ้าหญิงที่แสนงดงามและมีเส้นผมสีฟ้าขึ้นไปบนฟ้า

(Herasme, 2019, p. 2)

อย่างไรก็ตาม วรรณกรรมหลายเรื่องกลับสะท้อนภาพครอบครัวในอีกลักษณะหนึ่ง โดยนำเสนอ ภาพของแม่ในฐานะผู้ดูแลหลักภายใต้บริบทครอบครัวแม่เลี้ยงเดี่ยว โดยไม่มีการกล่าวถึงบทบาทของพ่อ อย่างชัดเจน วรรณกรรมหลายเรื่องบรรยายจากการดูแลลูกสาวโดยเน้นบทบาทของแม่และญาติใกล้ชิดที่เป็นผู้หญิง โดยเฉพาะในช่วงวัยเด็กที่ยังไม่สามารถดูแลตัวเองได้ *Rizos como los míos* มีการบรรยาย จากการดูแลเส้นผมควบคู่ไปกับความสัมพันธ์ระหว่างแม่กับลูก ดังนี้

แม่หยิบหวีขึ้นมาพร้อมรอยยิ้ม แล้ววางครีมใส่ผมและก๊ิบไว้บนหัว (...) แกรก! แกรก! เสียงก๊ิบติดบนเส้นผม จีบ! จีบ! เสียงหวีลากผ่านเส้นผม แม่ค่อย ๆ หวีอย่างนุ่มนวล ไม่รีบร้อน ไม่ได้ต้องการให้เงางาม

(Elworthy, 2025, pp. 9-11)

ฉากดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า ความเอาใจใส่และการดูแลจากผู้เป็นแม่มีอิทธิพลต่อความรู้สึก และทัศนคติของเด็กต่ออัตลักษณ์ตนเอง แม้ว่าในบางครั้งลูซูชิารู้สึกไม่พอใจเส้นผมของตนเพราะเจ็บปวด หรือไม่สบายตัวระหว่างการหวีผม แต่สัมผัสที่อ่อนโยนจากแม่ช่วยปลอบประโลม หล่อหลอมให้เธอพัฒนา ความรู้สึกในเชิงบวก และยอมรับเส้นผมของตนได้มากขึ้น

ลูซูชิแอบนั่งแงและพยายามหลบซ่อนตัว แต่แม่ก็โอบกอดเธอไว้ด้วยความรักสุดหัวใจ

(Elworthy, 2025, p. 8)

Wilson et al. (2018, p. 227) อธิบายว่า แม้การดูแลเส้นผมจะเป็นหน้าที่ของผู้ปกครองคนใดก็ได้ เช่น พ่อ ย่า ยาย หรือแม้แต่ช่างทำผม แต่โดยทั่วไปแล้วแม่ก็รับหน้าที่เป็นผู้ดูแลหลัก ช่วงเวลาในการดูแลเส้นผมจึงกลายเป็นช่วงเวลาแห่งการถ่ายทอดวัฒนธรรมระหว่างรุ่น ซึ่งเด็กมักได้รับการปลูกฝังทั้งเรื่อง เชื้อชาติ อัตลักษณ์ และภาพจำต่อตนเองจากแม่ ดังนั้นทัศนคติต่อเส้นผมไม่ว่าจะเช้งบวกหรือเช้งลบจึงมักถูกส่งต่อจากแม่สู่ลูก

Pelo malo ¿Quién? นำเสนออคติเรื่องเส้นผมที่ยังปรากฏในครอบครัวโดมินิกันบางครอบครัวว่า หากจะปล่อยผมจำเป็นต้องยึดผมให้ตรง ไม่เช่นนั้นก็ต้องถูกเบียด หรือรวบผมเก็บให้เรียบร้อย ไม่สามารถปล่อยผมหยิกตามธรรมชาติได้

แม่มัดผมของเธอเป็นจุกน้อย ๆ ด้วยยางรัดผมสีฟ้าขาว “ดูลูกสิ ลูกผูกผมแล้วน่ารักมากจ้ะ” ลูกธิดา ริซิทอมองตัวเองในกระจกพร้อมทำหน้ามึนไม่พอใจ “เป็นอะไรไปลูก ไม่ชอบหรือ” “แม่คะ หนูชอบผมปล่อยมากกว่า” “แม่จะปล่อยผมให้หนูตอนที่พวกเรา ยึดผมให้หนูแล้วจ้ะ”

(Guerrero, 2017)

ข้อความดังกล่าวสะท้อนว่า ทัศนคติเรื่องเส้นผมของแม่มีบทบาทสำคัญต่อรับรู้ของเด็กเกี่ยวกับ ระบุลักษณะของตนเอง และยังตอกย้ำแนวคิดเรื่อง “ผมดี ผมแย่” ซึ่งฝังรากลึกในสังคมโดมินิกัน เช่นเดียวกับ Rizos มาร์ลีนถูกแม่พาไปร้านเสริมสวยทุกสัปดาห์แม้เธอจะไม่อยากไป จนกลายเป็นกิจวัตรของครอบครัว ที่ไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้ สอดคล้องกับ Candelario ที่ระบุว่า ผู้หญิงโดมินิกันจำนวนมากมักมีความทรงจำ ในการไปร้านเสริมสวยตั้งแต่ยังเด็กพร้อมกับแม่ของตน (Candelario, 2000, p. 217)

ฉันไปร้านเสริมสวยมาเป็นล้าน ๆ ครั้งแล้ว การไปร้านเสริมสวยทุกวันอาทิตย์ คือ ธรรมเนียมปฏิบัติของครอบครัว ทุกสัปดาห์เรามากขึ้นรถไฟ ต่อด้วยกวากวา¹⁶ จากนั้น พวกเราก็ใช้เวลาหลายชั่วโมงอยู่ในร้าน บางครั้งนานจนพระอาทิตย์ตกดิน นับเป็น ช่วงเวลาที่แย่มากที่สุดของสัปดาห์ แต่ก็วนกลับมาตลอด อย่างน้อยก็ทำให้แม่ของฉัน มีความสุข

(Ortega, 2023, pp. 16-17)

ผู้เขียนยังเน้นย้ำว่า อคติเรื่องเส้นผมมักถูกถ่ายทอดในครอบครัวจากรุ่นสู่รุ่น และชี้ให้เห็นว่า แนวคิดของคนในครอบครัวไม่ได้ถูกต้องเสมอไป ในบทสนทนาของนารูบีมาร์ลีน

¹⁶ Guagua (กวาก-กวา) ภาษาสเปนในสาธารณรัฐโดมินิกัน หมายถึง รถโดยสารประจำทางขนาดกลาง

บางครั้งสิ่งที่เราเรียนรู้มาก็อาจไม่ถูกต้อง แต่สิ่งเหล่านี้กลับฝังแน่นอยู่ในตัวเรา แม่ของหนูและน้าต่างก็ถูกสอนเรื่อง ‘ผมดี ผมแย’ ทุกวันทุกวัน เราเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ จากพ่อแม่ของเรา ซึ่งก็เรียนรู้จากพ่อแม่ของพวกเขาก็ และพวกเขาเองก็เรียนรู้จากพ่อแม่ของพวกเขาก็เหมือนกัน แต่ก็ไม่ได้หมายความว่าสิ่งนี้ถูกต้อง...แต่แน่ละ ต้องใช้เวลาเลิกเรียนรู้สิ่งนี้ และทำในสิ่งที่ดีกว่าเดิม

(Ortega, 2023, pp. 148-149)

การใช้ตัวละครเพศหญิงในกรอบครีวในการถ่ายทอดประเด็นอคติเกี่ยวกับเส้นผม สะท้อนให้เห็นว่า มื้ออดคิดดังกล่าวเกิดจากการตีตราทางเชื้อชาติ แต่แนวคิดเรื่อง “ผมดี ผมแย” มักถูกส่งต่อและต่อยอดผ่าน เพศหญิงมากกว่าเพศชาย สำหรับผู้หญิงโดมินิกัน การดูแลเส้นผมและการเข้าร้านเสริมสวยเปรียบเสมือน พิธีกรรมแห่งการเปลี่ยนผ่านเพื่อเข้าเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่ม เด็กหญิงและผู้หญิงได้เรียนรู้วิธีการแปลงโฉม ร่างกายตนเองที่ร้านเสริมสวย ผ่านการดูแลเส้นผม การแว็กซ์ (Wax) การทำเล็บมือเล็บเท้า การบำรุง ผิวหน้า ฯลฯ ให้กลายเป็นผู้หญิงในแบบที่สังคมยอมรับ และมีภาพลักษณ์ตามอัตลักษณ์ทางเชื้อชาติใน อุดมคติ (Candelario, 2000, p. 217) การเลือกใช้กรอบครีวที่มีเพียงตัวละครเพศหญิงของนักเขียนจึงเป็น การเน้นย้ำปัญหาดังกล่าวยังชัดเจนยิ่งขึ้น

5.2.2 อคติจากสังคมภายนอก

เนื้อหาในวรรณกรรมยังสะท้อนให้เห็นอคติเรื่องเส้นผมและการรังเกียจความดำผ่านตัวละครที่ รายล้อมรอบตัวละครหลัก ใน *Rizos* เครือญาติมีบทบาทสำคัญในการสร้างทัศนคติเชิงลบต่อเส้นผมของ มาร์ลีนา โดยเฉพาะจากเดียนา (Diana) ลูกพี่ลูกน้องของเธอ ซึ่งเป็นตัวแทนผู้หญิงตามอุดมคติแบบโดมินิกัน ที่มักแสดงถ้อยคำที่ลดคุณค่าของคนที่มียีนลักษณะทางกายภาพต่างจากบรรทัดฐานทางสังคมอยู่เสมอ “พูดตามตรงนะ ฉันไม่รู้ว่าเธอทนได้ยังไงกัน ฉันนะดีใจมากเลยนะที่มี...เธอก็รู้หนิ ‘ผมดี’ นะ” เช่นเดียวกับ คำพูดญาติคนอื่น ๆ เช่น “ยัดผมเถอะ จะได้ดูดีขึ้นหน่อย” หรือ “เธอนะโชคดีนะ ลูกของเธอตามีสีอ่อน” คำพูดเหล่านี้ส่งผลให้มาร์ลีนา รู้สึกไม่มั่นใจและมองตนเองในเชิงลบ “ฉันรู้มาตลอดว่าเดียนาเป็นคนโปรด ของทุกคน แต่ฉันไม่เคยมองว่าตัวเองหน้าเกลียดเลย จนกระทั่งวันนี้” (Ortega, 2023, pp. 32, 113-114, 151)

Inheritance นำเสนอประเด็นดังกล่าวเช่นเดียวกัน โดยสะท้อนให้เห็นว่าชาวโดมินิกันมี ความหวาดกลัวต่อการถ่ายทอดพันธุกรรมทางเชื้อชาติ การที่ลูกไม่มีลักษณะภายนอกที่สื่อถึงเชื้อสาย แอฟริกันมักถูกมองว่าเป็นความโชคดีหรือน่ายินดี Sanders Gómez (2018) ระบุว่า ชาวโดมินิกัน จำนวนมากนิยมแต่งงานกับคนที่สีผิว “สว่าง” กว่า เพื่อให้กำเนิดลูกที่ “ขาวกว่า” และ “หน้าตาดีกว่า”

ทำไมเธอคบกับผู้ชายผิวดำนละ (...) สิ่งที่พวกเขาหมายถึงจริง ๆ คือ ทำไมคนที่ถูกกดทับ สองคนถึงเลือกมาอยู่ด้วยกัน นั่นมันปัญหาทวิคูณเลย สิ่งที่พวกเขาต้องการพูดจริง ๆ คือ เธอเคยคิดถึงผมของลูกสาวเธอบ้างไหม

(Acevedo, 2022, pp. 25-32)

Rizos นำเสนอประเด็นเรื่องอคติต่อเส้นผมหยิกในบริบทของโรงเรียน ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงสถานการณ์ปัจจุบันที่ชาวโดมินิกันเชื้อสายแอฟริกันจำนวนมากยังคงเผชิญกับการปฏิบัติที่ไม่เป็นธรรม ประเด็นดังกล่าวถูกถ่ายทอดผ่านตัวละครแม่ของมารีลิน ซึ่งเคยถูกล้อเลียนจากเพื่อนที่โรงเรียนในวัยเด็ก และยังคงเผชิญกับข้อจำกัดเกี่ยวกับทรงผมบางทรงที่โรงเรียนไม่อนุญาตให้ทำ

ตอนที่แม่ยังเป็นวัยรุ่น คนอื่นต่างล้อเลียนเส้นผมและทรงผมที่พ่อแม่ของแม่ทำให้ วันหนึ่งที่โรงเรียนแม่ปล่อยผมออก เพราะรู้สึกเจ็บหัวที่รัดแน่นและเปียที่ทุกคนหัวเราะเยาะ แต่โรงเรียนไม่อนุญาตให้ทำผมบางทรง ดังนั้นพวกเขาจึงส่งแม่กลับบ้าน และทำโทษแม่ ตั้งแต่นั้นมาแม่ของแม่ก็เลยพาแม่ไปร้านเสริมสวยทุกวันอาทิตย์ เหมือนกับหนู

(Ortega, 2023, pp. 129-130)

เช่นเดียวกับในเรื่อง *Pelo Malo ¿Quién?* ลูซิอา ริซโตสตัดสินใจปล่อยผมหยิกตามธรรมชาติ มาโรงเรียน แต่นักเรียนชายคนหนึ่งชื่อฮวน (Juan) ขอย้ายที่นั่งในห้องเรียน โดยให้เหตุผลว่าผมหยิกของลูซิอาใหญ่และฟูจนบังกระดานดำ ขณะเดียวกัน อิซาเบลา (Isabella) เลติเซีย (Letizia) และเพื่อนร่วมห้องคนอื่น ๆ ก็จับกลุ่มนินทาและแสดงท่าทีเหยียดหยามเธอ

เมื่อลูซิอา ริซโตสก้าวเข้าไปในห้องเรียน เด็กทุกคนต่างจ้องเขม็งมาที่เธอโดยไม่ปิดบัง สายตา อิซาเบลาที่นั่งอยู่ประจำโต๊ะเริ่มกระซิบลอดไรฟันพลางหัวเราะเบา ๆ พยายามทำให้ลูซิอา ริซโตสรำคาญใจ “เห็นไหมล่ะ ฉันบอกเธอแล้วว่าเธอ ‘ผมแยะ’” เลติเซีย และอิซาเบลาเริ่มหัวเราะและล้อเลียนเธอต่อว่า “ผมของเธอทั้ง ‘แยะ’ ทั้งน่าเกลียดเลย”

(Guerrero, 2017)

ความรู้สึกของเด็กหญิงโดมินิกันเชื้อสายแอฟริกันที่ต้องเผชิญหน้ากับสถานการณ์เช่นนี้ แสดงให้เห็นใน *La Princesa de los Cabellos para Arriba* เช่นกัน เจ้าหญิงแชมเป็นเด็กหญิงที่เติบโตท่ามกลางความรักของพระราชินีและพระราชมารดา ที่ทั้งรักเธอและรักเส้นผมของเธออย่างสุดหัวใจ เจ้าหญิงภาคภูมิใจ “ผมที่ชี้ฟูขึ้นไปบนฟ้า” ของเธอเสมอ จนกระทั่งวันหนึ่งเมื่อเจ้าหญิงจากต่างแดนวิพากษ์วิจารณ์เส้นผมของเธอ ทำให้แชมสูญเสียความมั่นใจในอัตลักษณ์ของตนเอง และรู้สึกไม่มั่นใจในตัวเองอีกต่อไป

จนแชมถามเจ้าหญิงอีกคนว่า “แปลกจัง! เธอไม่เอ่ยถึงรูปลักษณ์ฉันเลย” “ไม่จ๊ะ” เจ้าหญิงต่างแดนตอบเสียงหวาน “เธอไม่คิดว่าพิเศษหรือ” แชมคาดคั้น “จ๊ะ ก็ใช่แหละ” เจ้าหญิงอีกคนตอบกลับมา “ผู้คนต่างพูดถึงผมของฉัน ผมที่ชี้ฟูขึ้นไปบนฟ้า” แชมว่า “แน่นอน มันดูแปลก พันกันยุ่ง มีลอนกลม ๆ สีก็ต่าง ฉันไม่ชอบเลย” เจ้าหญิงอีกคนตอบกลับมา

คำพูดของเธอทำให้แซมเจ็บปวด แซมไม่เคยได้ยินใครพูดแบบนี้มาก่อน ไม่ว่าจะเป็นเกี่ยวกับตัวเธอ ผมงตสยาย และลอนผมของเธอ แซมกลืนน้ำตาไว้ไม่อยู่และวิ่งหนีเข้าห้องนอน ทั้งให้เจ้าหญิงอีกคนอยู่ตามลำพัง (...) เช้าวันต่อมา แซมยังคงเศร้าสร้อย ไม่อยากออกจากห้อง ไม่อยากมองตัวเองในกระจก เธอไม่ชอบเส้นผม ไม่ชอบสีผม และไม่ชอบลอนผมเลย เธอรู้สึกตัวเองน่าเกลียด

(Herasme, 2019, p. 5)

อคติเรื่องเส้นผมส่งผลให้เด็กโดมินิกันเชื้อสายแอฟริกันจำนวนมากตั้งคำถามกับอัตลักษณ์ของตนเองและซึมซับทัศนคติเชิงลบในสังคม ผู้เขียน *Inheritance* เสนอว่า อคติของชาวโดมินิกันที่มีต่อผมหยิกและการเข้าร้านเสริมสวยเพื่อยืดผมให้ตรงเป็น “ความพยายามในการลบพรบุรุษออกจากผิวหนัง และรีดพวกเขาออกไปจากเส้นผม” ผู้เขียนยังชี้ให้เห็นว่าการจัดการเส้นผมในวัฒนธรรมโดมินิกันเป็นการเลือกที่จะปฏิเสธรากเหง้าของตนเอง

เราถูกบอกว่า ชาวโดมินิกันจัดการเส้นผมได้ยอดเยี่ยมที่สุด เราสามารถสระ จัดทรง และยืดลอนผมทุกแบบให้เรียบร้อย แต่สิ่งที่พวกเขาหมายถึงจริง ๆ คือ เราต้องกลืนความหลงลืมในถ้วยโมร์ริ์ โซญันโด (Morir Soñando) ได้เก่งที่สุด นั่นคือ ‘ตายไปพร้อมภาพฝัน’ เพราะดูเหมือนจะง่ายกว่ามีชีวิตในโลกความจริง ความจริงที่ติดอยู่ระหว่างน้ำส้มและนม ระหว่างแสงสะท้อนจากดวงอาทิตย์และความขาว

(Acevedo, 2022, pp. 17-24)

โมร์ริ์ โซญันโด เป็นหนึ่งในเครื่องดื่มประจำชาติโดมินิกันที่ได้รับความนิยม ประกอบด้วยน้ำส้มและนมเป็นส่วนผสมหลัก ผู้เขียนใช้เครื่องดื่มดังกล่าวเป็นสัญลักษณ์เปรียบเทียบกับทัศนคติของชาวโดมินิกันที่เลือกจะลบเลือนประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์แอฟริกันของตนเอง เปรียบเสมือนการยอม “ตายไปพร้อมภาพฝัน” มากกว่าการเผชิญหน้ากับความจริง คนโดมินิกันจึงติดอยู่ตรงกลางของสภาวะที่ไม่กลมกลืนกันเหมือนน้ำส้มและนม และระหว่างสีผิวที่แท้จริงที่เห็นได้จากแสงสะท้อนของดวงอาทิตย์กับความขาวในอุดมคติ

5.3 การเปลี่ยนอคติเรื่องเส้นผมแอฟโฟร-โดมินิกัน

วรรณกรรมสำหรับเด็กทั้ง 7 เรื่อง ล้วนมีจุดมุ่งหมายในการเปลี่ยนอคติของชาวโดมินิกันที่มีต่อเส้นผม อย่างไรก็ตาม จากการวิเคราะห์เนื้อหาพบว่า วรรณกรรมแต่ละเรื่องใช้กลวิธีในการนำเสนอที่แตกต่างกัน โดยสามารถจำแนกออกได้เป็น 3 แนวทาง ได้แก่ การยอมรับตนเอง การเคารพความหลากหลาย และการเชิดชูอัตลักษณ์แอฟริกัน

5.3.1 การยอมรับตนเอง

วรรณกรรมสำหรับเด็กสะท้อนให้เห็นว่า การเปลี่ยนแปลงอคติที่มีต่อผมหิวกของชาวโดมินิกันเชื้อสายแอฟริกันสามารถเริ่มต้นได้จากการยอมรับตนเอง โดยแนวคิดดังกล่าวพบได้ในวรรณกรรมแนวแฟนตาซี ทั้ง 2 เรื่อง ได้แก่ *La Princesa de los Cabellos para Arriba* และ *Stella's Stellar Hair*

ใน *La Princesa de los Cabellos para Arriba* พ่อมดชราได้เดินทางมายังปราสาทเพื่อรักษาเจ้าหญิงแฮมที่ล้มป่วยด้วยความเศร้าเสียใจ หลังจากถูกเจ้าหญิงจากต่างเมืองวิจารณ์เส้นผมหิวกฟูของเธอ พ่อมดชราได้ชี้แนะว่า ทางเดียวที่เจ้าหญิงจะหายดีได้ คือการเรียนรู้ที่จะรักและเห็นคุณค่าในตัวเองโดยไม่ต้องรอให้ใครมาบอก

พ่อมดชราหันไปพูดกับแฮมว่า “แล้วถ้าหนูตัดสินใจที่จะรักตัวเองอย่างลึกซึ้งล่ะ” แฮมทำหน้าสงสัย ก่อนจะหันไปถามแม่ของเธอว่า “ต้องทำยังไงเธอคะ แล้วต้องใช้อะไรบ้าง” พ่อมดชราให้คำแนะนำว่า “ต้องใช้พลังนะสิ” “โอ้!” ทั้งสองอุทานพร้อมกัน “แล้วเราจะหาพลังนั้นได้จากที่ไหนกันล่ะ”

พ่อมดชราจึงชวนทั้งราชินีและเจ้าหญิงทบทวนกิจกรรมที่พวกเธอทำแล้วมีความสุขจนลืมเวลา เขาย้ำเตือนความทรงจำทั้งคู่ว่า ความพิเศษของแฮมนั้นมีคุณค่ามากเพียงใด และพลังที่เธอตามหานั้น แท้จริงแล้วอยู่ในตัวเธอเอง แม้ไม่อาจจับต้องหรือมองเห็นได้ แต่สามารถรับรู้และสัมผัสจากข้างใน

“พลังเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นในแต่ละวัน ไม่มีวันหมดอายุ ไม่หยุดนิ่ง ไม่ต้องได้รับจากใครอีก ไม่ว่าจากพระราชินี จากข้าราชบริพาร จากแขกผู้มาเยือน จากคนแปลกหน้า และยิ่งไม่ต้องได้รับจากพ่อมดชราอย่างเขา” ชายชรากล่าวต่อ “พลังนั้นคือ ‘ความรัก’ และ ‘ความรัก’ ก็คือพลัง และพวกเธอก็ล้วนมีอยู่แล้ว ไกลแค่มือเอื้อมเท่านั้นเอง”

(Herasme, 2019, pp. 11-15)

ใน *Stella's Stellar Hair* สเตลลาออกเดินทางเพื่อค้นหาทรงผมที่เหมาะสมกับตนเอง โดยเธอได้เรียนรู้วิธีการจัดแต่งผมหลากหลายรูปแบบ แต่กลับไม่พบทรงผมใดที่สะท้อนตัวตนที่แท้จริงของเธอได้ บ้าโซลานา (Solana) แห่งดวงอาทิตย์จึงให้คำแนะนำว่า เธอไม่จำเป็นต้องเปลี่ยนแปลงอะไร เพราะผมธรรมชาติของเธอนั้นสวยงามอยู่แล้ว เพียงเป็นตัวของตัวเองก็พอ

“บ้าโซลานา ผมของหนูไม่เป็นทรงเลยคะ” สเตลลาพูด “มันบิต หมุน นวน พัน ยุ่ง ฟู กระแต้ง และกระดอน แล้วก็ไม่ใช่ว่าที่หนูอยากได้เลย” “รู้ไหมจ๊ะ” บ้าโซลานาตอบ “จริง ๆ แล้วไม่มีทรงไหนที่เรียกว่าผมไม่เป็นทรงนะ ผมของหนูแค่อยากสนุกขึ้นอีกนิดในวันนี้เท่านั้นเอง และนั่นก็ไม่เป็นไรเลย หนูไม่จำเป็นต้องเปลี่ยนอะไร แค่เป็นตัวของตัวเองก็พอแล้วจ๊ะ”

(Moises, 2021 pp. 21-23)

Moises (2021) เน้นย้ำว่า ไม่ว่าทรงผมจะหยิกหยอง เป็นลอนคลื่น ถักเปีย บิดเกลียว หรือจะเป็นทรงใหม่ที่ดูแวววาวทันสมัยเพียงใด เส้นผมของเธอล้วนโดดเด่นราวกับดวงดาว เส้นผมของเราล้วนโดดเด่นเฉิดฉายราวกับดวงดาว ตราบเท่าที่สะท้อนความเป็นตัวเราอย่างแท้จริง

5.3.2 การเคารพความหลากหลาย

วรรณกรรมสำหรับเด็กบางเรื่องเลือกถ่ายทอดแนวคิดเรื่องความหลากหลายเพื่อเปลี่ยนอคติต่อผมหยิก โดยเสนอว่าเส้นผมมีลักษณะที่แตกต่างกัน เช่นเดียวกับองค์ประกอบทางกายภาพอื่น ๆ ที่มีความหลากหลายตามธรรมชาติของมนุษย์ ใน *Pelo Malo ¿Quién?* ผู้อำนวยการมัลบินา (Malvina) ผู้อำนวยการโรงเรียนของลูซิอา ริชีโตสกล่าวสอนลูซิอาและอิชาเบยาโดยเน้นให้เห็นว่า ความหลากหลายของลักษณะทางกายภาพในสาธารณรัฐโดมินิกัน เป็นผลจากการสืบทอดลักษณะทางพันธุกรรมจากบรรพบุรุษหลากหลายกลุ่มชาติพันธุ์ที่อพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานในประเทศ ไม่ว่าจะเป็นชาวสเปน แอฟริกัน อิตาลีเลียน หรือจีน ตลอดระยะเวลาหลายปีและหลายศตวรรษที่ผ่านมา

เพราะพวกเราทุกคนล้วนแตกต่างกัน...เป็นผลจากการที่เราสืบทอดลักษณะทางกายภาพบางอย่างจากพ่อแม่ ปู่ย่าตายาย หรือแม้กระทั่งบรรพบุรุษที่ไกลกว่านั้น ซึ่งเป็นผลจากการผสมผสานทางเชื้อชาติ จากชาวสเปน แอฟริกัน อิตาลีเลียน จีน ซึ่งอพยพมาอาศัยอยู่บนเกาะแห่งนี้ตลอดหลายปีและหลายศตวรรษ เราจึงมีลักษณะทางกายภาพจากชาติพันธุ์ที่หลากหลาย

(Guerrero, 2017)

ผู้เขียนใช้คำสอนของผู้อำนวยการมัลบินาเพื่อตอกย้ำว่า วาทกรรม “ผมดี ผมแย่” เป็นการตีตราคคุณค่าของเส้นผมอย่างไม่ถูกต้องเนื่องจากเส้นผมแต่ละประเภทสะท้อนความหลากหลายตามธรรมชาติ จึงไม่ควรถูกจัดลำดับคุณค่าว่าแบบใดดีกว่าหรือแย่กว่า

เพราะแบบนั้นแหละค่ะผู้อำนวยการมัลบินา” อิชาเบยาตอบ “บางคนก็มี ‘ผมดี’ แบบหนู ส่วนบางคนก็มี ‘ผมแย่’ แบบเธอ” “ไม่ใช่อิชาเบยา การพูดว่า ‘ผมดี’ หรือ ‘ผมแย่’ นั้นไม่ถูกต้อง ผมมีทั้งแบบหยิกหยองและตรง แต่ไม่มีผมดีหรือผมแย่ อีกทั้งยังมีผมหยิกลอนหยักศก เหมือนคนเราที่มีทั้งรูปร่างสูง เตี้ย ผิวขาว ผิวคล้ำ¹⁷ ตาสีดำ ตาสีฟ้า...ยังงี้เสีย พวกเราทุกคนต่างแตกต่างกัน และไม่มีลักษณะใดที่ดีหรือแย่กว่ากัน ทั้งหมดล้วนแตกต่าง เพราะแต่ละคนมีเอกลักษณ์และพิเศษ

(Guerrero, 2017)

¹⁷ ผู้วิจัยตั้งข้อสังเกตว่า ผู้เขียนใช้คำว่า “ผิวคล้ำ” (Moreno) แทน “ผิวดำ” (Negro) เป็นคู่ตรงข้ามของ “ผิวขาว” (Blanco) อาจเป็นการใช้เพื่อหลีกเลี่ยงความหมายเชิงลบ

วรรณกรรมเรื่องนี้จึงเสนอแนวทางในการการปลูกฝังทัศนคติที่เปิดกว้างและให้คุณค่าต่อความหลากหลาย โดยส่งเสริมให้เด็กยอมรับตัวเองในสิ่งที่ตนเป็น และเคารพในความแตกต่างของผู้อื่น

สิ่งที่สำคัญคือ การยอมรับตัวเองโดยไม่ต้องปรับเปลี่ยนอะไรตามคนอื่น ในขณะเดียวกันก็ต้องเคารพผู้อื่นในแบบที่พวกเขาเป็น ไม่ว่าจะเป็นการแต่งตัว การทำผม รสนิยม หรือบุคลิกภาพ

(Guerrero, 2017)

5.3.3 การเชิดชูอัตลักษณ์แอฟริกัน

วรรณกรรมสำหรับเด็กหลายเรื่องมุ่งนำเสนอภาพจินตกรรมใหม่ที่ผนวกรวมอัตลักษณ์ความเป็นแอฟริกันในฐานะส่วนหนึ่งของความเป็นโดมินิกัน เพื่อเปลี่ยนอคติเดิมที่ฝังรากลึกในสังคม *Rizos* เป็นหนึ่งในวรรณกรรมที่นำเสนอเนื้อหาที่ยอมรับว่า อคติต่อเส้นผมหยิกเป็นผลสืบเนื่องจากแนวคิดการรังเกียจความดำ ส่งผลให้ชาวโดมินิกันปฏิเสธสายเลือดแอฟริกันที่ไหลเวียนในร่างกายของตนเอง

“แต่ทำไมล่ะ ทำไมพวกเราถึงไม่ชอบผมของตัวเองกัน” “เพราะสิ่งที่เรียกว่าการรังเกียจความดำนั่นละ” “การรังเกียจความดำหรือคะ” “ถึงแม้ว่าทุกคนในครอบครัวเราจะเป็นคนดำ หรือมีบรรพบุรุษบางคนเป็นคนดำ แต่บางคนกลับไม่ยอมรับอัตลักษณ์ส่วนนั้น”

(Ortega, 2023, p. 150)

ขณะที่ *Rizos como los míos* นำเสนอไว้อย่างชัดเจนว่าเส้นผมหยิกฟูของลูซิอาเป็นลักษณะทางพันธุกรรมที่ถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษ

“ทำไมผมของหนูต้องยาวหยิกเป็นวงแบบนี้ด้วยนะ” แม่ฮัมเพลงเบา ๆ ท่ามกลางสายลมแห่งเขตร้อน เป็นบทเพลงที่เล่าเรื่องราวของมะม่วง¹⁸ และการเต้นรำที่เป็นเอกลักษณ์ “ลอนผมของลูก” แม่พูด “มาจากยายของลูกและรากเหง้าของเธอ จากป้า จากแม่ เป็นมรดกแห่งความสุขที่สืบทอดกันมา”

(Elworthy, 2025, p. 13)

¹⁸ มะม่วงเป็นผลไม้เขตร้อนที่พบได้อย่างแพร่หลายในภูมิภาคลาตินอเมริกาและแคริบเบียน อีกทั้งยังเป็นพืชเศรษฐกิจสำคัญของสาธารณรัฐโดมินิกัน ซึ่งมีการส่งออกไปยังสหภาพยุโรปและสหรัฐอเมริกาอย่างต่อเนื่อง

เช่นเดียวกับ *Yo amo mi pajón* ที่นำเสนอว่าเส้นผมหยิกฟูมีประวัติศาสตร์และรากเหง้าจากดินแดนอันไกลโพ้น ซึ่งก็คือทวีปแอฟริกา ผู้เขียนยังสะท้อนวัฒนธรรมการคลุมผมด้วยผ้าโพกหัวหลากหลายสีสัน ซึ่งเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่ตกทอดมาจากบรรพบุรุษ

ฉันรักผมหยิกฟูของฉัน เพราะเป็นสิ่งที่สืบทอดมาจากอดีตกาล มีประวัติศาสตร์และรากเหง้าจากดินแดนไกลโพ้น มีสีสันสดใสตั้งทุ่งหญ้าสะวันนาในแผ่นดินแม่ แอฟริกา แม่เล่าเรื่องราวในวันวานให้ฉันฟัง ว่าครั้งหนึ่งผู้คนเคยหาวิธีปกปิดผมหยิกเหล่านั้นด้วยสีส่นและความภาคภูมิใจ ฉันเล่าเรื่องราวเดียวกันนี้ให้น้องสาวของฉันฟัง และเราสองคนก็โอปรอมรับมรดกจากบรรพบุรุษนี้ด้วยความรักและความงามแห่งสีสัน

(Nisnevich, 2022, p. 8)

วัฒนธรรมการโพกหัวของผู้หญิงชาวแอฟริกันมีบทบาทในการแสดงสถานะทางสังคม สถานภาพสมรส และอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม ในช่วงการล่าอาณานิคมมหาสมุทรแอตแลนติก ผ้าโพกหัวกลายเป็นสิ่งจำเป็นในการปกป้องเส้นผมจากสภาพแวดล้อมอันโหดร้ายของการทำงาน ปัจจุบันผ้าโพกหัวได้กลายเป็นสัญลักษณ์แห่งความภาคภูมิใจในรากเหง้าแอฟริกันและการแสดงออกถึงอัตลักษณ์ผู้หญิงผิวดำ เด็กหญิงในเรื่องยังกล่าวว่า ความรักและความภาคภูมิใจของแม่ที่มีต่อเส้นผม ต่อรากเหง้าของตนเอง และต่อการตระหนักรู้ว่า “เราเป็นใคร” และ “เรามาจากไหน” ได้สอนให้เธอเรียนรู้ที่จะรักและภาคภูมิใจในตัวเอง เพราะการจะให้ผู้อื่นรักเราได้ต้องเริ่มต้นจากการรักตัวเองก่อน

ขอบคุณแม่ที่รักผมหยิกฟูของแม่เอง เพื่อที่ฉันจะได้รักผมหยิกฟูของตัวเองเช่นกัน
ขอบคุณที่รักรากเหง้าของตัวเองและรักในสิ่งที่ทำให้เราเป็นเรา ฉันรักผมหยิกฟูของตัวเองเพราะแม่สอนฉันว่านี่แหละคือสิ่งที่ควรทำ จะให้คนอื่นรักฉัน ฉันต้องเริ่มจากการรักตัวเองก่อน

(Nisnevich, 2022, p. 17)

Inheritance เสนอว่า คำพูด เช่น “จัดการผมหยิกฟูนั้นซะ” โดยการยืดผมให้ตรง เป็นความพยายามปรับรูปลักษณะให้ดู “ขาวขึ้น” ซึ่งปฏิเสธรากเหง้าและประวัติศาสตร์ของตนเอง ผู้เขียนชี้ให้เห็นว่าไม่ว่าชาวโดมินิกันเชื้อสายแอฟริกันจะพยายาม “จัดการ” เส้นผมของเรอย่างไร ก็ไม่อาจลบล้างอดีตของเราที่สืบทอดมาจากรุ่นบรรพบุรุษชาวแอฟริกันผู้ถูกกักขังอยู่ใต้ท้องเรือในยุคค้าทาสได้

บางคนบอกให้ฉัน “จัดการ” ผมของตัวเองให้ดูดี และเมื่อพูดว่าจัดการ พวกเขາหมายถึงยืดผมให้ตรง หมายถึงทำให้ดูขาวขึ้น แต่เธอจะแก้ไขประวัติศาสตร์ของเส้นผมที่อับปางได้อย่างไร

(Acevedo, 2022, pp. 1-4)

ผู้เขียนเปรียบเทียบความรักของคนผิวดำที่มักถูกตีตราจากสังคมโดมินิกันว่าเป็นเหมือนกับต้นอ้อย ที่มีรสชาติเข้มข้น กลิ่นหวานหอม และฝังรากลึกในดินแดนที่บรรพบุรุษผิวดำเหล่านี้เคยถูกใช้แรงงานในอุตสาหกรรมน้ำตาลตั้งแต่สมัยอาณานิคม และเน้นย้ำว่าชาวโดมินิกันล้วนสืบเชื้อสายมาจากบรรพบุรุษทาสแอฟริกัน ซึ่งเป็น “ลูกหลานแห่งไร่อ้อย” ดังที่ปรากฏตามลักษณะทางพันธุกรรมแบบแอฟริกันที่สืบทอดต่อกันมา

แล้วฉันจะไม่บอกพวกเขาหรือว่า ความรักของฉันกับเขาเหมือนกับต้นอ้อย เปลือกสีเข้ม เนื้อสีซีด แต่ประสานกลมกลืนกันเป็นความหวานอันบริสุทธิ์ เราเป็นลูกเป็นหลานแห่งไร่อ้อย ร่างกายของเราหลอมรวมกันไม่รู้จบ และฉันจะปล่อยมาลอนผมของฉัน ห่มคลุมเราทั้งคู่จากโลกภายนอก ลูกหลานของเราจะงดงาม มีผิวสีน้ำตาลเข้ม และมีดวงตาเป็นประกายเจิดจ้า”

(Acevedo, 2022, pp. 33-38)

ผู้เขียนยังเสนอว่า เส้นผมไม่ควรเป็นพื้นที่ของอคติทางเชื้อชาติอีกต่อไป หากแต่เป็นพื้นที่ของความภาคภูมิใจในอัตลักษณ์ของลูกหลานชาวแอฟริกัน-โดมินิกัน เด็ก ๆ ควรเกิดมาพร้อมกับความรักที่มีต่อตนเอง ปราศจากการซึมซับอคติต่อเส้นผมหรือชาติพันธุ์ เพราะการมีผมหยิกไม่ใช่ตราบาปที่ต้องแก้ไข แต่เป็นส่วนหนึ่งของตัวตนที่ควรได้รับการยอมรับ

เส้นผมของพวกเขาจะเป็นการทวงคืน โอ้ ฉันจะรักเปียแห่งความภาคภูมิใจใล่งมาตามแผ่นหลังของพวกเขา และนับตั้งแต่วันที่พวกเขาออกมาจากครรภ์ พวกเขาจะถือกำเนิดมาพร้อมความรักต่อตนเอง บางคนบอกให้ฉันจัดการเส้นผมหยิกฟูของตัวเอง แต่ยังมีอีกหลายคำที่ฉันไม่ได้พูดออกไป เพราะสิ่งเดียวที่ฉันตอบได้คือ คุณไม่สามารถจัดการสิ่งที่ไม่เคยพังได้

(Acevedo, 2022, pp. 39-46)

6. สรุปผลการศึกษา

งานวิจัยนี้อธิบายความเชื่อมโยงระหว่างเส้นผมและบริบททางประวัติศาสตร์ของสาธารณรัฐโดมินิกัน ซึ่งนำไปสู่วาทกรรม “ผมดี ผมแย่” ที่มาจากความรู้สึกต่อต้านชาวเฮติที่เคยเข้ายึดครองประเทศ ส่งผลให้ชาวโดมินิกันใช้การตีตราความดำเป็นเครื่องมือในการสร้างเส้นแบ่งเพื่อแยกอัตลักษณ์ของทั้งสองชาติ แม้ว่าทั้งชาวโดมินิกันและชาวเฮติล้วนมีสายเลือดแอฟริกันร่วมกันก็ตาม ชาวโดมินิกันจึงยึดผมให้ตรงเพื่อสร้างลักษณะทางกายภาพให้ “ขาวขึ้น” และสร้างความแตกต่างจากชาวเฮติ วัตรปฏิบัตินี้กลายเป็นบรรทัดฐานทางสังคมที่กดทับผู้หญิงโดมินิกันและก่อให้เกิดอคติต่อเส้นผมหยิก

อย่างไรก็ตาม ในช่วง 2 ทศวรรษที่ผ่านมา แนวคิดการเปลี่ยนอคติต่อผมหิวกและการยืนหยัดใน “เส้นผมหิวกชาติ” ก่อตัวในสาธารณรัฐโดมินิกันผ่านการรณรงค์หลากหลายรูปแบบ ผลการวิจัยพบว่า นักเขียนโดมินิกันใช้วรรณกรรมสำหรับเด็กเป็นพื้นที่ตอบโต้วาทกรรมเดิม ทั้งยังเสนอจินตกรรมความเป็นโดมินิกันรูปแบบใหม่ที่เปิดกว้างและครอบคลุมยิ่งขึ้น โดยสามารถจำแนกเนื้อหาที่ปรากฏในงานวรรณกรรมออกได้เป็น 3 ลักษณะ ได้แก่ (1) อัตลักษณ์เส้นผมหิวกแอฟโฟร-โดมินิกัน (2) อคติที่มีต่อเส้นผมหิวกแอฟโฟร-โดมินิกัน และ (3) การเปลี่ยนอคติที่มีต่อเส้นผมหิวกแอฟโฟร-โดมินิกัน ดังต่อไปนี้

ด้านแรก วรรณกรรมถ่ายทอดภาพของเส้นผมหิวกแอฟโฟร-โดมินิกันในเชิงบวก โดยการใช้ภาษาที่อบอุ่นและสนุกสนานเพื่อแสดงถึงความงามตามธรรมชาติของเส้นผมหิวก ผ่านการบรรยายลักษณะตัวละคร ให้เด็กสามารถมองเห็นตนเองเป็นส่วนหนึ่งของเรื่องราว พร้อมทั้งให้ความรู้เรื่องการดูแลเส้นผมหิวกชาติ และทรงผมที่เหมาะสมกับผมหิวก ซึ่งในอดีตมักถูกละเลยเนื่องจากสื่อมุ่งนำเสนอผมหิวกตรงเพียงอย่างเดียว

ด้านที่สอง วรรณกรรมสะท้อนว่าอคติต่อเส้นผมหิวกยังคงปรากฏอยู่ในหลายระดับ ทั้งภายในครอบครัวและสังคมภายนอก โดยชี้ให้เห็นว่าทัศนคติเรื่องเส้นผมหิวกมักถูกถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่น โดยเฉพาะผ่านตัวละครเพศหญิง เช่น แม่ ซึ่งมีบทบาทสำคัญในการกำหนดแนวคิดเกี่ยวกับเส้นผมหิวก ทั้งในเชิงบวกและเชิงลบ

ด้านสุดท้าย วรรณกรรมได้เสนอวิธีการในการเปลี่ยนอคติเรื่องเส้นผมหิวกออกเป็น 3 ประการ ได้แก่ การยอมรับตนเอง โดยส่งเสริมให้เด็กเรียนรู้ที่จะรักและยอมรับรูปลักษณ์ของตนเองโดยไม่ต้องรอการยอมรับจากผู้อื่น การเคารพความหลากหลาย โดยเน้นย้ำว่าทุกคนล้วนมีความแตกต่างกัน และความแตกต่างนั้นไม่ได้สะท้อนถึงคุณค่าที่มากหรือน้อยกว่ากัน และการเชิดชูอัตลักษณ์แอฟริกัน โดยนำเสนอการเฉลิมฉลองรากเหง้าความเป็นแอฟริกัน ความภาคภูมิใจในบรรพบุรุษผิวดำ และการสร้างจินตกรรมความเป็นโดมินิกันแบบใหม่ที่ผสานความเป็นแอฟริกันซึ่งเคยถูกกดทับและลบเลือนไปจากหน้าประวัติศาสตร์

เอกสารอ้างอิง/References

- แอนเดอร์สัน, บี. อาร์. โอ' จี. (2552). *ชุมชนจินตกรรม: บทสะท้อนว่าด้วยกำเนิดและการแพร่ขยายของชาตินิยม*. มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.
- Acevedo, E. (2022). *Inheritance: A visual poem* (I. Pippins, Illus.). Quill Tree Books.
- Akram, H., Al-Adwan, A. S., Aslam, S., & Khan, M. I. (2021). Pedagogical practices and challenges in cultivating moral values: A qualitative study of primary school teachers in Pakistan. *Education 3-13*, 1-13. <https://doi.org/10.1080/03004279.2021.1992471>
- Baron, N. S. (2011). The language of instruction: Children's literature as a tool for socializing children. *Journal of Children's Literature*, 37(2), 34-48.
- Bartlett, F. C. (1932). *Remembering: A study in experimental and social psychology*. Cambridge University Press.
- Bishop, R. S. (1990). Mirrors, windows, and sliding glass doors. *Perspectives: Choosing and Using Books for the Classroom*, 6(3), ix-xi.
- Candelario, G. (2000). Hair race-ing: Dominican beauty culture and identity production. *Meridians*, 1(1), 128-156. <https://www.jstor.org/stable/40338439>
- Candelario, G. (2007). *Black behind the ears: Dominican racial identity from museums to beauty shops*. Duke University Press.
- Cappas-Toro, P. (2013). *Race under dictatorship: The political articulation of Blackness in the Dominican Republic and Brazil* [Doctoral dissertation, University of Illinois at Urbana-Champaign]. University of Illinois Urbana-Champaign. <http://hdl.handle.net/2142/44779>
- Datosmacro (Expansión). (n.d.). Dominican Republic – Population 2018. *Datosmacro*. Retrieved August 17, 2025, from <https://datosmacro.expansion.com/demografia/poblacion/republica-dominicana?anio=2018>
- Dyer, A. (2020). Empathy and activism in children's literature: A new era of social responsibility. *Children's Literature Review*, 25(1), 99-118.
- Ferrer, A. (2012). Haiti, free soil, and antislavery in the revolutionary Atlantic. *American Historical Review*, 117(1), 40-66. <https://doi.org/10.1086/ahr.117.1.40>
- Fletcher, A. (2018). The power of stories: Social justice in children's literature. *Journal of Social Justice Education*, 12(3), 207-221.
- Goffman, E. (1963). *Stigma: Notes on the management of spoiled identity*. Prentice-Hall.

- Hassel, J. (2022). A Rebuttal to “Arréglate Ese Pajón”: Reflections on Natural Hair Movements, the Crown Act, and #betraylatinidad. *Chicanx-Latinx Law Review*, 38(1), 163-203. <https://doi.org/10.5070/cllr.v38i1.58438>
- Hernandez, C. (2019). *Navigating colorism and racial identity in Dominican women*. CUNY Academic Works. https://academicworks.cuny.edu/gc_etds/3162
- Hoetink, H. (1982). *The Dominican Republic, 1850–1900*. Johns Hopkins University Press.
- Howard, D. (2001). *Coloring the nation: Race and ethnicity in the Dominican Republic*. Signal Books.
- Janks, H. (2010). Critical literacy in children’s literature: The role of activism. *Literacy in Education*, 18(4), 72-85.
- Link, B. G., & Phelan, J. C. (2001). Conceptualizing stigma. *Annual Review of Sociology*, 27(1), 363-385. <https://doi.org/10.1146/annurev.soc.27.1.363>
- Lyon, J. (2020). Pajón power: Styling citizenship and Black politics in the Dominican natural hair movement. *Ethnic and Racial Studies*, 43(12), 2120-2139. <https://doi.org/10.1080/01419870.2019.1671601>
- Maccoby, E. E., & Martin, J. A. (1983). *Socialization in the context of the family: Parent-child interaction*. In E. M. Hetherington (Ed.), *Handbook of child psychology* (Vol. 4, pp. 1-101). Wiley.
- McKinley, A. (2017). Diversity and representation in children’s books: A review of current trends. *Children’s Literature in Education*, 48(3), 273–290.
- MacLeod, M. J., & Lawless, R. (2025, July 30). Haiti. *Encyclopaedia Britannica*. <https://www.britannica.com/place/Haiti/Early-period>
- Mickenberg, J. (2006). Children’s literature and politics: The role of books in shaping social movements. *Journal of Politics and Culture*, 34(1), 120–135.
- Miss Rizos. (n.d.). About us. <https://www.missrizos.com/pages/about-us>
- Moises, Y. (2021). *Stella’s Stellar Hair*. Macmillan.
- Paulino, E. (2016). *Dividing Hispaniola: The Dominican Republic’s border campaign against Haiti, 1930–1961*. University of Pittsburgh Press.
- Peña, J. (2012). “Yo soy negro, pero negro blanco:” *Hispanicity, antihaitianismo and genocide in the Dominican Republic* [Undergraduate honors thesis, Wesleyan University]. Wesleyan University Digital Collections. <https://doi.org/10.14418/wes01.1.1753>
- Ricourt, M. (2016). *The Dominican racial imaginary: Surveying the landscape of race and nation in Hispaniola*. Rutgers University Press.

- Sagás, E. (2000) *Race and Politics in the Dominican Republic*. University of Florida Press.
- Strasburger, V. C., Wilson, B. J., & Jordan, A. B. (2014). *Children, adolescents, and the media* (3rd ed.). SAGE.
- Tavernier, L. A. (2008). The stigma of blackness: Anti-Haitianism in the Dominican Republic. *Socialism and Democracy*, 22(3), 96–104. <https://doi.org/10.1080/08854300802361554>
- The Haitian Times. (n.d.). *Timeline – 1697: Treaty of Ryswick*. Retrieved July 31, 2025, from <https://haitiantimes.com/timeline/1697/>
- Turylay, G. A., Ali, A. M., & Khan, M. A. (2024). Children's literature as a tool for social justice and activism. *Journal of Applied Linguistics and TESOL (JALT)*, 7(4), 888–899. <https://jalt.com.pk/index.php/jalt/article/view/185>
- Watts, D. (1987). *The West Indies :patterns of development, culture and environmental change since 1492*. Cambridge University Press.
- Wilson, I.-P., Mbilishaka, A. M., & Lewis, M. L. (2018). "White folks ain't got hair like us": African American mother–daughter hair stories and racial socialization. *Women, Gender, and Families of Color*, 6(2), 226–248. <https://doi.org/10.5406/womgenfamcol.6.2.0226>
- Afroféminas. (2014, septiembre 18). Con esas greñas, ¡no! *Afroféminas*. <https://afrofeminas.com/2014/09/18/con-esas-grenas-no/>
- Arias Hernandez, M. (2024). *¿Cómo el racismo estructural en República Dominicana afecta a las mujeres?* [Tesis de licenciatura]. Universidade Federal da Integração Latino-Americana.
- Campos, N. (2024, enero 5). Cómo ha evolucionado la cédula de identidad y electoral dominicana. *Diario Libre*. <https://www.diariolibre.com/actualidad/politica/2024/01/04/como-ha-evolucionado-la-cedula-de-identidad-y-electoral-dominicana/2568028>
- Carcedo, D. (2020). Trujillo: Dictador a golpe de machete. *Historia y vida*, (623), 66-73.
- Elworthy, C. (2025). *Rizos como los míos*. Independently Published.
- Guerrero, Y. (2017). *¿Pelo malo, quién?* (J. Muvdi & S. Núñez, Illus.). Loqueleo.
- Herasme, M. R. (2019). *La princesa de los cabellos para arriba: La mejor historia de amor jamás contada* (L. Méndez, Illus.). Isbn.cloud.
- Hoy. (2019, marzo 22). Denuncian impiden entrada a escuela a niña por tener el pelo rizo. *Hoy Digital*. <https://hoy.com.do/denuncian-impiden-entrada-a-escuela-a-nina-por-tener-el-pelo-rizo/>
- Moya Pons, F. (2010). *Historia de la República Dominicana*. Doce Calles.

- Murray, G. F., & Ortiz, M. (2012). *Pelo bueno, pelo malo: Estudio antropológico de los salones de belleza en la República Dominicana*. FondoMicro.
- Nisnevich, L. (2022). *Yo amo mi pajón*. Pequeñines Books.
- Ortega, C. A. (2023). *Rizos (Frizzy)*. First Second.
- Pacheco, E. (2020, December 25). Sabías de donde proviene el día del tubi? *RC Noticias*.
<https://robertocavada.com/entretenimiento/moda/2020/12/25/sabias-de-donde-proviene-el-dia-del-tubi/>
- Polanco, M. (2018, marzo 6). La belleza genera negocio y muchos empleos en la RD. *elCaribe*.
<https://www.elcaribe.com.do/panorama/dinero/la-belleza-genera-negocio-y-muchos-empleos-en-la-rd/>
- Sanders Gómez, E. (2018). Un conflicto identitario en la actualidad: La invisibilización de la cultura afrodescendiente en la República Dominicana. *Revista Caribeña de Ciencias Sociales*.
<https://www.redalyc.org/journal/6437/643768088009/>